

In obitum incompa-

rabilis MARGARITAE, Illustrissime
Nauarrorū Reginae, Oratio funebris, per
CAROLVM SANCTOMAR
THANVM, eiusdē Reginae (dum illa
viueret) apud Alēconienſes Cōſiliariū, &
Supplicum libellorum magiſtrum.

Accessere
Eruditorum aliquot virorum, eiusdem Re
ginae Epitaphia.

PARISIIS.

Ex officina Reginaldi Calderij,
& Claudij eius filij.

M. D. L.

C. Sanctomarthanus,
lectori candido. S.

Am corrupti sunt nostri
tēporismores, Lector op-
time, vt eruditi omnes ac
boni viri, suas vigilias in
apertum emittere non au-
deant. Sunt enim nō pau-
ci, quorum alij ingenio certē ac doctrina
præstant: set cæca quadam philautia labo-
rantes, nihil iudicant posteritate dignum,
quod non ipsi scripserint: alij, tametsi nec
iudicio valeant, nec sint melioribus discipli-
nis exculti, temerè tamen aduersus omniū
hominum scripta pronuntiant. Qui malūt
Ciceronianos se, quàm Christianos esse,
quidquid nō accedit ad Ciceronis eloquē-
tiam, respuunt: neque interim vllam habēt
rationem reconditoris doctrinæ, quæ satis
confirmat, Scriptorem, non esse ex nume-
ro Cicadarum, aures solum oblectantium.
Philosophi, qui sibi arcem veræ eruditio-
nis occupasse videntur, ieiunas omnes &
aridas scriptiones appellant, quæ de Philo-
sophia non tractant. Athei, rident omnia:
quum

3

quum sint ipsi omnium maximè ridiculi. Sycophantæ, omnia rapiunt in calumniã. Poetæ, proscindunt omnia. In summa, sumus propè omnes in tot sententias & opiniones distracti, vt nondum satis mihi cõstet, debeamús ne, cum Democrito insaniam ridere nostrã, an cum Heraclito nostrã ipsorum miseriam flere, qui vix possumus vmbram nostram ferre. Ego sanè, Lector candide, non expecto aliud de hac funebri Laudatione iudicium, quàm quod indies sigulos, de scriptis eruditissimis fieri video. Ciceroniani, dictionem Iurisconsulti hominis fastidient. Rhetores, è sua schola orationem eijscent, quæ orationis partes nõ habeat, & à Rhetoricis præceptionibus recedat. Tot digressiones damnabunt: tot autorum nomina orationi inserta esse improbabunt: tot denique ex historijs súpta exempla, tanquam superuacanea reijscent. Interim verò non expendent, de industria id me fecisse: qui potius historiam scribere vellem, quàm Orationem. Atqui non erat orationis titulo emittenda, nisi dignitas orationis seruaretur. Sit ita. Tu igitur cum Cicerone, ac Quintiliano, voca Laudatio-

a ij nem

nem. Set non ego certè in hoc scripseram, vt ederetur: verùm vt à me Aléconij pronuntiaretur, si Reginæ nostræ funebris pōpa celebrata fuisset. Quod quum tam diu differri viderent amici omnes mei, quibus mecum iactura quam feci, communis est: suo iure à me impetrarunt, vt in apertum illa prodiret. Audio P E T R V M P A S C H A L I V M virum eruditissimum, & mihi aliquando Auenione cognitum, stautuisse, Reginæ vitam literis mādare. Quod si semel tētarit, quàm id ille feliciter perficiet, vel ex sola oratione quam in obitum Maulij scripsit, iudicare poteris. Nimis ego difficiles esse Ciceronianos dicam, si P A S C H A L I I tam pura tāmque terfa dictio, palato illorum grata non sit. Vale. Datum Alenconij, Idibus Martijs. 1550.

In obitū Reginę Na uarræ, funebris Oratio.

PRAECLARE profectò
ac sapienter à maioribus
nostris institutum fuit, Vi-
ri Alenconienses, vt qui re-
rum gestarū gloria nomen
suum illustrassent, atque e-
gregiū aliquod & nobile virtutis specimē
exhibuissēt, laudibus in cœlum veherētur.
Nihil enim tam æquum est, quàm virtuti
suam mercedem, nimirum honorem, re-
pendi: vitium autem, velut inglorium ac
despicabile, à probis omnibus & cordatis
viris explodi ac rejci. Ex hoc fonte mana-
runt, proposita heroicis & augustioribus
factis præmia, coronæ, triumphus, templa,
trophæa, statuæ, magistratus, dignitates, ac
honores denique cumulatissimi. Neque ve-
rò tam arctis finibus laudabilis illa consti-
tutio contineri potuit, vt talia solis viuis
decernerentur: quinimo ad eos quoque
pertransiuit, qui vita functi, sic sese in hoc
a iij seculo

seculo gesserant, vt & superstitibus, & illorum posteris, virtutum exemplaria, tanquam ad benè beatèque viuèdum calcaria, reliquissèt. Ea sanè vel præcipua ratio fuit, quæ Athenienses perpulit, ad eos quotànis publica concione, magnis laudibus ornandos, qui pro patria occubuerát. Què morè cæteræ quoque Græciæ nationes adeò religiosè obseruabant, vt consueuissent defunctorum laudes, solenni oratione, ac longè petito proœmio prosequi. Tádè verò à Græcis ad Romanos præclarum illud institutū defluxit: vt optimates, & natu maiores, vel qui mortuos proximiorè necessitudinis ac sanguinis gradu attingebant, funebri oratione, ipsorum cùm facta tum dicta, atque adeò totius vitæ illorum cursum recensèrent. Neque verò Græcis tantum ac Romanis laudabile visum est, clarorum hominum, qui è viuis excesserant, vitá & laudes prædicare: set apud Indos etiam mos ille inualuit. Nam solebant illi, Magistratum creare, cui hoc munus incumberet, vt pro foribus domus demortui, non solú laudes ac præclara ipsius facinora recitaret: verùm etiam, mores eius omneis ad viuum depingeret:

geret: atque si quid in illius vita dictū factū
 ve foret, quod illa laudabile ac fugiendū esset,
 id apertè proloqueretur: vt qui audiebant,
 quæ sequēda erāt, sequerētur: quæ verò fugi
 enda, quoad eius fieri posset, à sese amolirē-
 tur. Laudabāt & Aegyptij, cuiuscūque sortis
 & cōditionis mortuos homines: set nulla ta-
 mē facta rerū externarū, vt opū ac fortuna-
 rū, mētionē, solā in illis pietatē, fidem, iusti-
 tiā, & religionē cōmēdabāt. In Regibus au-
 tē ac Principibus viris celebrādis, longè pro-
 fectò diligentiorē seueriorēque operā na-
 uabant. Nam illis iusta prius nō soluebāt,
 quā Sacerdos, qui proximam à Rege di-
 gnitatem tenebat, omnem seriem vitæ ip-
 forum, longè antè ab initio repetiuisset: vt
 si virtutes vitia superassent, & sua claritate,
 vitæ nubila dispulissent, vnguentis perūcti,
 ac magnifico sepulchro conditi, omni lau-
 dum genere aspergerentur. Si autem vitia
 tātās tenebras Regio splendori offudisset,
 vt discuti nequirent, ac virtutes & nume-
 ro & magnitudine vicissent, funeris hono-
 re priuarentur: atque in sepulcorum no-
 minibus perpetuæ infamiæ nota inureren-
 tur. Vtinam, Viri Alenconiensēs, mos ille
 nostro

§ IN OBITVM REG. NAVAR.

nostro seculo sic obseruaretur, vt, qui de-
functorum encomiastas agunt, ea veritate
vitam ipsorum explicarent, vt partim quo-
rundam fauorem & gratiã, partim popu-
larem gloriam, omnibus machinamentis
non aucuparentur: laudésque mortui, diu-
tina præmeditatione pertractantes, ex vi-
tius virtutes non facerent. Id si ita esset,
complures profectò reperirentur, quos si
diuini numinis timor ab illicitis quæ ad-
mittunt, non reuocaret, illos tamen vel
gloriæ amor in officio contineret: vel me-
tus infamiæ, in vitiorum præcipitia ruen-
tes retardaret. Non potest igitur satis di-
gnè laudari, honorandorum mortuorum
institutum, quo (vt apud Platonem do-
cet Aspasia) pro meritis optimi quique
extolluntur: superstites monentur: filij ac
fratres, ad imitationem virtutis ipsorum
extimulãtur: parentes autem (si qui super-
sunt) cū ingenti animi voluptate, magnã
consolationem sentiunt. Id Cicero cõfir-
mans, mortuorum vitam, in memoriam
viuorum esse positam scribit. Leges quo-
que duodecim tabularum, fructum hunc
subodoratæ, sumptus quidem ac luctum,

à Deorum Manium iure remouerūt: atque sepulchrorum magnificentiam minuendā censuerunt: set, nè honoratorum virorū laudes, in concione memorarentur, haudquaquam prohibuerūt. Quæ quidē omnia, eò à me, viri Alenconiensēs, dicta sunt, vt ijs responsum sit, qui funebres orationes, propterea damnandas ac supprimendas esse clamitant, quòd exquisitissimis & perniciosissimis adulationibus viam aperire videntur: sūntque huiusmodi laudes, surdis mortuis planè inutiles: atque, vt simul ostendam, nos iure gloriari posse, in hunc nos hodie locum non conuenisse, nisi honestissima & laudatissima occasione coactos. Me siquidem, cui oblatum est, vberri-
 mum sanè, at tristissimum tamen orationis argumentum: vos autem, vt laudes illius audiat, quæ à quantumuis vberri-
 ma dicēdi facultate, satis dignè laudari nō potest. Illa, illa est MARGARITA, Frā-
 cisci, quondam Regis nostri, soror vnica: illa MARGARITA, Nauarrorum Regina: illa MARGARITA, vestra, viri Aléconiensēs, Dux & Princeps: illa, inquā,
 MARGARITA, fœmina incōpara-

10 INOBITVM. REGIN. NAVAR.

bilis, quæ nihil habuit in hoc seculo, nisi corpus, cum reliquis mortalibus cõmune. Quod certè quū dico, non vereor, ne reus fiam violatæ duodecim tabularum legis, qua cauebatur, ne in mortuorum epulis, quidquam præter veritatem, de mortui laude diceretur. Me autem, & nunc vera dicere, & posthac vera dicturum esse omnia, nõ modo Gallia nostra locupletissimè testabitur: set Germania etiam, set Anglia, set Italia: atque adeò quantumuis Barbaræ, & à nobis remotæ totius orbis nationes: apud quas, fama MARGARITAE illius, Nauarrorum Regine, disseminata fuit.

Quod si quis dixerit, pulchrum ac laudabile quidem esse, mortuorum laudes prædicare: verùm, tametsi MARGARITA omni laude maior videatur, nõ debere tamè publicè illam honorari: quū solis viris, talia Maiores nostri decernenda putarent. Acutè id quidem & verè: nisi proditum esset historiarum monumentis, Romanas Matronas, quoniam Camilli tempore, ærarij angustiam suis ornamentis subleuauerat, sua liberalitate consecutas fuisse, vt Senatusconsulto decerneretur, illarum, sicut virorū

virorum laudes, in funere memorari. Nos
 eam dicemus in eo numero cooptandam
 non esse, quæ, non solum suos, nimirum Gal-
 los, set etiam cuiuscunque nationis homi-
 nes, omni humanitatis ac largitatis genere,
 sibi obnoxios fecit? Quod si licuerit Cras-
 so, Popiliam matrem, si Iulio Cæsari, defunc-
 tam vxorem, in cõcione laudare: nobis nõ
 licebit M A R G A R I T A M, Nauarro-
 rum Reginam, illis, omnibus modis longè
 superiorem, simili oratione celebrare? Ne-
 que verò me ab hoc instituto reuocabit,
 quòd olim non esset permissum, de mortui
 laude dicere, ab alio, nisi qui publicè ad eã
 rem constitutus esset. Nam quod apud In-
 dos, magistratui huic muneri destinato, cõ-
 cessum fuit: atque apud Romanos, necessa-
 rijs mortui honorationibus, id ego mihi
 meo iure vendicabo. Si enim virtutẽ præ-
 dicare ac amplecti: si laudatis viris suũ ho-
 norem tribuere: si denique, quod honestũ
 per se est, & loqui & facere, omnibus sine vl-
 lo discrimine conceditur, quamobrem mi-
 hi non licebit, virtutes tam illustris Regi-
 næ recitare: & rem tam honestam, tam que
 laudabilem pertractare? His accedit, quòd,
 b ij nisi

nisi grati animi testificationem exhibere, vitio verti debeat, nemo me sanè (nisi sit iniquus iudex) temeritatis reum pronuntiabit; quòd studeam laudibus illam exornare, quæ me, tot ac tam magnis, & honoribus & beneficijs cumulauit, vt ei, mea prorsus omnia, & me denique totum deberem. Set quid h'c mihi suggerit animi impetus? quid cogito? quid dico? velle me illam laudare, in cuius virtutibus pro dignitate exprimendis, Homericæ vbertas sterile sceret: exhauriretur torrens Demosthenis: extingueretur Tullianæ eloquætiæ lumen? Ego verò id præstabo? qui nullis abūdo sonantibus verbis, nullis vberibus sententijs, quibus eloquentia continetur: quique ab humaniorū disciplinarum complexu, annos fermè viginti distractus, nullā habeo, neque ingenij, neque orationis facultatē: qui, denique, omnium, quos MARGARITA ordini suo adscripserat, sum infatissimus. Ego, inquam, indignitatis propriæ conscius, admoliar manū, virtutibus MARGARITAE celebrandis? O facinus vehemēter audax & improbum. Satius est itaque, contractis velis, ab instituto cursu desistere: atque

que hanc prouinciam illis relinquere, qui melius poterunt huius negocij maiestati respondere. Set iam ego, gestu vestro, viri Alenconienfes, vti pergam propellor: ac scio animum meum, vestra attentione ita confirmari, vt reluctari amplius vestræ auctoritati non debeam. Promittit enim mihi, vestra illa summa & singularis obseruātia, qua M A R G A R I T A M semper coluistis, laudes vos ac vitam ipsius, à quocunq; recitentur, lubentissimè audituros. Quare, quum vos videam ad audiendum paratos, Platonis doctrinam secutus, dicā primum, de M A R G A R I T A E maioribus, deinde de ipsius educatione ac disciplina, postremò de moribus eius & vita, quam tam feliciter in choro virtutum trāsegit, vt absolutiorem scēminam, nulla vnquā ætas nouerit. Set si nos à Maioribus M A R G A R I T A M cōmendare incipiamus, non deerunt, qui dicant, à generis nobilitate sumptam huiusmodi commendationem, frigidam quidem ac ieiunā esse: præsertim, quoniam maiorum nostrorum memoria, non pauci, hoc nomine vel ma-

ximè gloriari potuerint, qui tamen, generis sui splendori maximas tenebras offuderunt. Rectè profectò Euripides, & verè, quò scribit, nobilem esse illù, qui bonus ac iustus est: iniustum enim, etiam si fuerit meliore parente prognatus, quàm ipse Iuppiter sit, ignobilem tamen esse. Neque inficias ibo, MARGARITAM, si de sanguinis nobilitate interrogata fuisset, responsuram cum Phalaride fuisse, nullam se nobilitatem, præter virtutè agnoscere: reliqua verò cuncta, Fortunæ tribuere. Set, quum idem Euripides, alio loco dicat, egregiam ac insignè esse inter homines notã, bona & antiqua stirpe nasci: non censet (vt opinor) generis nobilitatem, vltimo loco habendam esse. Diuinus ille Homerus, significare volens, latentia quædam principia, atque virtutis semina, liberis in generatione comunicari, Telemacho, Vlissis filio: Instillata, inquit, patris virtus tibi. Hanc ob causam, Plato in Alcibiade, meliores esse naturas putat in nobili genere, quã in ignobili: ac benè progenitos, ita demum ad virtutem peruenire credit, si bene educantur. In Meccenate illo, litterarũ, ac eruditorũ
 hominum

hominū patrono, nihil puto sui temporis scriptores desiderare potuisse (erat is enim, virtute, prudentia, & morum integritate satis nobilitatus) ab Ouidio tamen salutatur: Meccœnas, atavis regibus ortus eques: audiuitque Horatianū illud: Meccœnas, atavis edite regibus. Non erit itaque absurdum, **M A R G A R I T A M** celebrare, ab ea stirpe antiquissima & nobilissima, ex qua procreata, maiorum suorum stemmata, nobilitatem, splendorem, sic suis virtutibus illustravit, vt, non solū illorum vestigijs inhæreret: set etiam ipsos anteiret. Porro, vt perspectum sit omnibus, ex quā nobili stirpe pullularit, sciatis velim, Philippū Valesiū, eius nominis sextū, Iohannē genuisse: ex quo prognatus, Carolus quintus: vnde prodijt Carolus sextus: & ab eo progenitus Carolus septimus, qui genuit Ludouicum vndecimū: à quo Carolus octauus descēdit, Cūque is, sine liberis è mūdo decessisset, Ludouicum duodecimū, successorem habuit, Caroli, Ducis Aurelianensium, filium: cuius Pater, Ludouicus, Caroli quinti, cum Carolo sexto filius, simul cum eo filios genuit, Iohannem & Philippum: illū Engo-

b iiii lismēsiū,

lismensium:hunc, Virtutum Comitem. Ex Iohãne autẽ prognatus Carolus ille, qui uxorem sibi adiũxit Loyfiã Sabaudiẽsem: ex quo matrimonio prodire, MARGARITA primũ, deĩde FRANCISCVS. Cæterũ, de rebus præclarè ac fortiter, ab illis omnibus & regibus & principibus, cũ domi, in pace ac ocio, tum foris, in bello, ac publicis occupationibus gestis, tametsi locus hic aliquid vt dicamus postulare videatur: ne tamẽ nostra nimis euagetur oratio, sciẽtes tacebimus. Nam in promptu nobis sunt patriæ domesticæ que historiæ, quæ rerum illarum cupidis, affatim faciunt satis.

Videtis, viri Alencon. quomodo, à primo ordine, ad parentes MARGARITAE descendimus: vt iam nemini obscurum esse possit, eam, à Tritauis, Abauis, Auis, profluxisse: qui, non solum ex regia stirpe prodierunt: verumetiam imperium ac potestatem regiam adepti sunt. Quare, si vera est Simonidis opinio, quem ferunt, cuidam, quid esset Nobilitas interroganti, respondisse: quum quis maioribus longo tempore locupletibus natus est: aut Plutarchus audiendus est, qui nobilitatem adpellat, opes
anti-

antiquas, ac veterem gloriam: quis negabit, MARGARITAM, nobilitate sanguinis præstantissimam fuisse? nobilem, inquam, ingeminata ex parte matris, nobilitate? Deus bone, si gloriosi nostri tēporis nobiles, possent ita maiorum suorum ordines numerare, quo retinaculo, illorum impetus contineretur, cōprimereturque? quis mortalium subsisteret? Ex porcarijs forsā, aut sartoribus & caligarijs, atque vilissimæ fortis homūcionibus prodire: sūntque primi, suæ gentis nobiles (iusto ac digno titulo scilicet) adeò tamē inflatis & tumētibus animis efferuntur, adeò omneis despiciunt, vt hominem, præ se neminem putent. Verùm qui auita nobilitate clari sunt, veram certè nobilitatem referunt: habent enim, nescio quid genuinæ ac natiuæ mansuetudinis, quæ facilè à pseudonobilium feritate fecernitur. Ac, quemadmodū, si vas aliquod cupreum auraueris, ad tempus quidē aurum mentietur: verùm, auratura tandē atteritur, ac nudum cuprum manet: si autē ex puro est auro, quo plus tuo vsui accommodaris, hòc splendidius est: in hunc modū, qui de nobilitate falso glorian-
 dem

dem, ijs quibus cum versantur, ignobilitatem suam moribus retegunt: at verè nobiles, colloquio ac consuetudine, sese cùm dicto, tum factò, generosos esse testantur. Huius generis fuit MARGARITA: quæ, quantum aliena esset ab insolètia omni ac fastu, & quàm parum sese à nobilitate extulerit, spero me vobis hodie demonstraturum. Quoniam autem regibus & principibus viris, non est prius de generis nobilitate gloriandum, quàm eam cù animi nobilitate coniunxerint, vt menti illorù perpetuò infixum esse debeat, quod Euripides scribit: eam esse liberis gloriam pulcherrimam, si bonis ac nobilibus parètibus nati, moribus eos simillimis referant: quãdoquidem (vt Pythagoras dicebat) altæ nobilitatis indicium, sunt mores: hic nostræ sūt partes, vobis perspicuè ostèdere, MARGARITAM, sanguinis sui nobilitati sic respòdisse, vt, nobilitate morù, genus exuperauerit. Quod vt dilucidius cognoscatis, còmodù erit, de ipsius incunabulis & infàtia, aliquid hoc loco dicere, Quum itaque ex latebris materni vteri, in hunc mundum emerisset, tanta in infantis vultu miraculosa indolis

indolis signa adparuere, vt quicumque illā intuebatur, quasi diuino quodam augurio tactus, nescio quid de illa sibi promitteret, præter fortis humanæ cōditionē. Adridebat infans omnibus: & nudata vbi erat, omnibus manum præbebat: vt iā inde præsentibus fidem daret, se, humanitate, ac liberalitate nemini cessuram. Porrò, vbi sacro fonte abluenda fuit, inter Principes supremi gradus, qui frequētes inibi aderant, multū ac diu controuersū est, quod nomen Susceptores eius indere illi deberent. Potuissent sanè, patriū morem secuti, à tot Ludouicis ac Carolis, maioribus suis, (quæ apud nos, regia sunt nomina) Loyfiam, aut Carlinam nuncupasse: verùm, ita visum est superis, vt nomen sortiretur, quod rei futuræ responderet. Ridicula hæc fortassis, atque anilia plerisque videbūtur: propterea quòd non est ita credibile, cœlestes curare, quānā mortalibus nomina dētur: nā absurdū est, persuadere nobis velle, propria nomina, mysteriū aliquod tenere: quum magis pro Susceptorū arbitrato imponantur, quā vt aliquid religionis sub illis contineatur ac lateat. Set, si diuino Platoni ctedendū pū-

c ij tamus,

tamus, tametsi sæpè nomina à cognomen-
tis maiorū sint indita, quæ tamen nō sæper
conueniant: sæpe etiam ex voto ingeratur,
vt si quis optet filium, & Deum amare & à
Deo amari, Theophilum nomet: nō nul-
la tamen, diuiniore quadam potētia quàm
humana, instituuntur: vt, non casu, set fato,
sint imposita. Nam quū nomen (vt idē ille
ait) tanquam pictura, ipsius rei imitatio ac
instrumentum sit, quo rerum substātiæ do-
centur discernunturque, danda certè est o-
pera nominum impositori, vt nomina re-
bus adplicet, quæ rebus ipsis, natura conue-
niant: quod quidem rectè facere, nec impe-
ratorum, nec quorumlibet hominum, set
potius diuinitatis est opus. Quòd si nomi-
num obseruatio, religiosa apud veteres, ac
mysterijs adumbrata non fuisset, certè Ho-
merūs tam enixè non laborasset, vt rebus
nomina quadrarent: neque à laboris tole-
rantia, Agamemnonem: à ferina natura, O-
restem: ab inexorabilitate, Atreum: ab in-
felicitate, Tātālū nominauisset. Set quid pe-
regrina & ethnica exēpla requirimus, quū
habeamus in manu domestica, quæ id fa-
tis confirmet? & quæ, nemo (nisi extre-

mæ impietatis ac infanæ) vel ridebit, vel impugnabit? Nam si dicamus, casu ac fortuito, non autem diuino decreto, seruatori generis humani, nomen I E S V, impositū fuisse: reclamabit Scriptura sancta, quæ testis est locuples, ab Angelo cœlitus ingestū, quòd salutem populo suo esset adlaturus, Quãobrem, non est absurda Platonis opinio, præcipientis, vt rebus pulcherrimis, nomina quoque pulcherrima adsignentur. Quæ omnia quū ita constēt, iam nō dicar hallucinari, neque aniliter ineptire censebor, si credam, dispensatione diuini cōsilij euenisse, vt M A R G A R I T A nomen acciperet, quo Deus opt, max. tanquam per extrarium aliquod instrumentum, significare voluit, quantis dotibus suam creaturam ornaturus esset. *Μαργαρίτης* enim, preciosus est lapis, quem Plinius scribit, principium culmēque omniū rerum precij tenere: ac dotem habere, in cādore, magnitudine, orbe, pondere: sunt enim ea, quæ tātam maiestatem illis adferunt, vt si qua reperiatur dotibus huiusmodi nobilitata, quoquo precio coemi soleat. Ex quo fit, vt quū nos quidpiam significare volumus, nō vulgaris pre-

cij esse, Margaritã adpellemus. Ac proïde
 quũ aliud CHRISTVS nõ haberet,
 cui VERBVM DEI cõuenientissimẽ
 conferret, Margaritam illud nuncupauit:
 quandoquidem (vt Augustinus ait) lucet
 cãdore veritatis: solidum est æternitatis fir-
 mitate: ac vndique sui simile est, diuinitatis
 pulchritudine. Magno igitur æstimãda res
 erit, quæ cum Margarita comparari potest:
 quã propterea Latini Vnionẽ dixere, quòd
 nulli duo indiscreti reperiantur. Galli quo-
 que, rem vndecunque suis numeris absolu-
 tam, & quæ parem habere nõ putatur, sua
 lingua Perlam nominant. Quãobrem, nõ
 sine mysterio, MARGARITA vo-
 canda fuit, quæ candida, pectoris ac vitæ in-
 tegritate: magna, generis nobilitate, ac ma-
 iestate regia: rotunda, virtute, ac scriptis esse
 debebat: adeò, vt iure Vnio dicta sit, quæ
 post se, non erat similem relictura. Medi-
 ci, vires magnas Margaritis tribuunt: quas,
 quoniam nimis longum esset, nominatim
 non recensēbimus: paucis tamen aliquot
 memorabimus. Margaritæ enim, cardiacæ,
 ac animi deliquio medentur: ac proinde,
 spiritus creduntur confirmare. Qui autem
 animo

animo magis deficiūt, quàm, qui rebus aduersis agitati, portum non vident, in quem sese recipere valeāt? Set futura erat M A R G A R I T A, diuinum instrumentū, quo, consolationis Deus, afflictos solatio adficeret. Margaritæ, mirum in modum conferunt aduersus humorem illum melancholicum, ex quo non pauci valde noxij ac periculosi morbi contrahuntur. M A R G A R I T A, in hoc, à Domino, regia dignitate, autoritatis amplitudine, opū ac diuitiarū adfluentia, illustranda erat, vt pauperibus & egenis, anxia animi solitudine fatigatis præsto adesset: ac suo ære ipsorū inopiā subleuaret. Margaritæ, neruis oculorū plurimum prodesse dicuntur: illorū humores exficcare, sordes expellere, ac obscuratam visus aciē restituere. M A R G A R I T A, manus erat eius, qui è luto & stercore pauperes erigit: vt obscuro loco natos illustrat: atque ex infimæ fortis hominibus, plures ad sūmos honores erigeret & efferret, qui essent Principibus, à consilijs, à latere, ab auribus: ac rerum publicarum gubernaculis præficerentur. Addam & illud, Margaritas, in mari quidē nasci, atque in mari
 ciiij reperiti:

reperiri: esse tamen illis maiorem cœli societatem, quàm maris. Sic, M A R G A R I T A, quanquã in mûdo versaretur, in hoc tamen à Domino seruata est, vt despectis quæ sunt mundi huius, in cœlum cogitationes animi omneis, omneisque adfectus at tolleret. Porrò, non debent margaritæ impuris manibus contrectari, ne sordescant: nostra verò M A R G A R I T A, spurcis voluptatibus adsueta non fuit, vnde macularetur. Margaritas, non indiligèter seruare oportet, ne colorè mutèt: M A R G A R I T A nostra, indulgentia & educatione molli instituta nõ fuit, quæ neruos illi omneis & corporis & animi frâgeret. Ne margaritæ aceto infundantur, summa cautio adhibenda est, alioqui in tabem resoluerentur: nostra M A R G A R I T A, non fuit asperis ac rigidis moribus imbuta: set pudicis quidem & humanis, at seueris tamen, ac planè regijs: qui educationem testaretur, nobilitatis expectationi respondere. Quæ omnia, vt vera esse cognoscatis, placet de ipsius educatione ac disciplina aliquid dicere. Credo ego vos, viri Aléconiensis, aut legisse apud Xenophótem, aut ex aliorum

sermon e

sermone audiuisse, Persas, in instituendis pueris religiosos extitisse: imò tetricos ad eò ac rigidos fuisse, vt, quoties de formãdis iuuenum moribus, præceptores desiderantur, illico ad Persas recurramus. Consueuerant autem, pueros ad xvij. ætatis annum, temperantiam, continentiam, iustitiam, reliquãsq; virtutes, docere: vt simul cū lacte, eam disciplinam imbiberent, quæ initio tales illos redderet, vt adolescentes facti, nullius vel improbitatis vel turpitudinis desiderio tenerentur. Persarum ego institutũ, vellem, viri Alenconienses, patribus ac matribus nostris, sic esse religiosum & sacrosãctum, vt illorum leges ac mores secuti, ea disciplina pueros non instituerent, quã ipsi magno nostro malo, corruptissimã & reipub. perniciosissimam esse cognoscimus. Id si facerẽt, ex malis ac praũis ingenijs, bona & recta: ex bonis autem, meliora efficerẽt. Etenim, educatio (vt Plato scribit) bonãque eruditio si seruetur, ingenia quoque bona reddit: ac rursus, bona ingenia, talem educationẽ consecuta, longè profectò meliora, cùm ad alia prorsus omnia, tum ad filios generãdos, euadunt. Diligentiam cu-

d j rãmque

rãmque istam, Loyfia Sabaudiësis, matro-
 nalis & prudentiæ & grauitatis speculũ, in e-
 ducatione filiæ suæ MARGARITAE,
 adhibuit: vt Persam illam potius dixisses,
 Persica seueritate institutá, quàm Gallam,
 luxu Gallico dissolutam ac eneruatam. Re-
 gnabat tũc, Ludouicus duodecimus: neque
 adhuc indubitata spes erat, prolem Sabau-
 diensem, posse tam citò ad regium gradũ
 prouehi. Quũque Engolismësiũ Comes,
 facultates ac fortunas non possideret, san-
 guinis sui nobilitati respondentem: videba-
 tur in hoc cõsilia & studia animi sui omnia,
 collocare debuisse, vt MARGARITAE
 filiæ, summam dotem, & Francisco
 eius fratri, multas opes, ac tali familia di-
 gnas coaceruaret. Set princeps ille pruden-
 tissimus, maluit filiorũ suorũ animis, quàm
 corporibus providere: nimirum, præcipuã
 curam rei nobiliori impẽdens. Audiuerat
 enim illud Xenophontis: Eum quĩ equos
 alit, ac illis multum pabuli exhibet: interĩ
 verò in bellica disciplina non exercet, obe-
 sos quidem equos habere: set rerum tamẽ,
 quas generosos equos p̃stare oportet, impe-
 ritos. Ita, qui anxie laborat, vt filios habeat
 diuitijs

diuitijs adfluenteis, vt autem ipſorum ani-
mus, moribus optimis ac virtutibus exco-
latur exorneturque, negligunt: filios quidē
habere, & prædiuites, & forſitan principes,
at inutiles tamen: imò ſæpe, & malos, & pa-
triæ noxios. Quare quoad eius fieri potuit,
curauit ſagax ille Comes, filiam M A R-
G A R I T A M, ita institui, vt filios præci-
pū informari debere, Philoſophorum præ-
ceptis traditū eſt. Cæterū, quoniam in-
primis (vt Plato docet) danda eſt opera, vt
optimus pueri informator deligatur: prop-
terea quòd ſicut infans, vt plurimū, de
matris lacte participat: ita, educatus, educa-
toris ſui mores retinet, imbibit, ac tandem
refert (cuius rei exemplum inſigne, in Ale-
xandro hiftoriæ proponūt) Loyſia mater,
perſpicax ac prouida, M A R G A R I-
T A E morū magiſtram dedit, ſelectiſ-
ſimam quidem matronam: & in quā, virtu-
tes omnes certatim cōfluebant. Quod au-
tem ad F R A N C I S C V M ſpectabat,
nemo dubitat, quin pari quoque diligētia
enutritus ac inſtitutus fuerit: verū, quia
P E T R V S C A S T E L L A N V S,
Matifconenſium Epiſcopus, vir ſummo iu-
dij dicio

dicio, sūmáque doctrina, luculéta & ornata oratione, de illius adolescētia, vita & gestis scripsit: ac post eum, vir doctissimus, P E T R V S G A L L A N D I V S, bonarum literarum in Parisiensi academia regius professor, laudationem de re eadem eleganter ac doctè exaratam edidit, de sola M A R G A R I T A, in præsentia nobis sermo erit. Matrona igitur illa nobilis, sibi creditam M A R G A R I T A M, non passa est voluptatibus dissolui: nō in luxū effundi: non ociosis & impudicis sermonibus pollui (quæ sunt hodie magnatum ferme omnium institutiones) set illis artibus eam exercuit, quæ mentem ipsius, principe, ac futura Regina dignam efficerent. Adhibiti quoque fuere domestici præceptores, lōgo rerum vsu docti, prudentes, ac doctrina exculti: & quales in principum aulis, parasitorum ac morionum loco, Philosophi omnes requirunt: qui, modò ex prophanis, modò ex sacris literis, exempla illi proponebant, quæ imitaretur: nunc, præcepta quædam bene ac beatè viuendi recitabant, quibus, ad virtutem magis ac magis inflāretur. Quoniā autem longo magnóque experi-

experimento didicimus, veram esse Platonis sententiam, tum demum respub. felices fore, quū in illis, vel Philosophi regnabūt, vel reges philosophabūtur, de Philosophia apud eam sēper loquebātur: vt quū audiret, illud fugiendū, hoc sequendum esse, id ita fieri debere, in animo suo atque mēte imprimeret: propterea quòd sic Philosophi cēsuis sēt. Ego verò viri Alēcon. dū hęc dico, iā mihi videor quosdā videre, nō homines, set pecudes, qui rideāt, M A R G A R I T A M præceptionibus philosophicis imbutam fuisse: quasi nihil sit imperio commercij cū Philosophia. Negare certè non possum, vt Sophistæ nomen olim honorabile, hodie, loquaculorum ac quęstiunculariorū culpa, odiosum est: ita, Philosophi cognomentū, regibus aliquando deliciosum ac honorificum, esse nostris temporibus, & despicabile & inuisum: nō id quidem Philosophiæ culpa: set illorum vitio, qui, quum ad Philosophiæ sacra, conspurcata mente accedant, Philosophiæ studio, non minus ad infaniā adiguntur, quàm Tygres, musica modulatione in rabiem verti, probatū est. Set, qui probè perspectum habet, quos fructus secū

d iij adfert

adfert Philosophia, dicet sanè, necessariam
 esse illam, non priuatis solum hominibus,
 set magistratibus etiam, atque adeò princi-
 pibus: qui, tunc maximè Tyranni esse inci-
 piunt, quum Philosophi esse definunt Nam
 vt Musonium legimus, cuidam Syriæ regi
 dixisse, Ad quem magis pertinet, homines
 conseruare: quid bonum illis aut malum,
 quid vtile aut inutile, quid commodū aut
 noxium sit, diiudicare, quàm ad Principē?
 Set, quis talia probè discernet, nisi Philoso-
 phus? studet enim huic rei vnicè, vt, quid ad
 hominis vtilitatē spectet, percipiat. Cuius
 est, nisi Principis, subditos in officio conti-
 nere: ac iustitiam ergà omneis exercere?
 Quid autem Iustitia sit, à quo fonte, nisi à
 Philosophorū præceptis hauriemus? Quis
 ad regni administrationē aptior erit, quā,
 qui suos adfectus ita temperabit, vt seipsū
 bene regere nouerit? quomodo enim rectè
 alijs imperare poterit, qui sibi nequit impe-
 rare? Ad Temperantiam autem, atque ad
 reliquas planè virtutes, quæ id docent, sola
 Philosophia viam aperit. Erít ne rex adpel-
 landus, qui Sardanapalico more, voluptati-
 bus ac delitijs molliter indulget: an potius
 qui

qui fortis est, magnanimus & inuictus? Atque
 qui, Philosophia fortitudinem docet: atque
 ostendit, in voluptatis regno virtutem
 non posse consistere. Regem adpellabis il-
 lum, qui, neque leges subditis præscribere,
 neque legibus parere nouit? Illud ipsū sola
 præstat Philosophia: atque ob id, Regē no-
 minat, legis animam: quòd Rex, legibus re-
 gnum suū stabilire debeat: ac simul, Regē
 facit optimarum legum conditorem. Hæc
 omnia si Principes expenderent, profectò,
 non ita Philosophos adspernarētur, set Phi-
 losophiæ studerent: quæ, quum nihil sit ali-
 ud, quàm, boni honesti que studium exer-
 cere, perspicuum est, omnibus illam, & sum-
 matibus & infimatibus, & medioxymis in
 primis frugiferam esse: nullis tamen magis
 esse necessariam, quàm Principibus. Quod
 quum prudentes illi viri considerarent, qui
 M A R G A R I T A E, præcepta institu-
 tāque Philosophiæ inculcabant, maluerūt
 equidem, illā verè principē reddere, quàm
 docendo quæ dediscenda essent, eius ani-
 mum venenosæ disciplinæ inficere. Neque
 verò existimandum est, quum de Philoso-
 phia loquimur, de illa nos solū dicere, quæ

ex Platonis, atque aliorū Philosophorum scriptis discitur: set de Philosophia etiam Evangelica, intelligimus: nempe de V E R B O D E I: cuius sanctissimis certissimisque præceptis, sic ab eis instructa & præmunita fuit M A R G A R I T A, vt, vixdū annos quindecim nata esset, quum Spiritus ille diuinus, qui totum eius animū occupauerat, cœpit in ipsis oculis, ipsóque vultu relucere: ac sese incessu, gestu, sermone, & vndique prodere. Quūque ij, quos in sui admirationē pertraxerat, virtutes ipsius, passim & apud quosuis effūderēt, illico rumor ad C A R O L V M, nunc Imperatorem, tūc verò Hispaniarū regem, perlatus est, in aula Regis Galliarum, principem filiam esse, forma & specie liberalissima: quæ virtutibus, tanquā fulgore quodā, coruscaret.

Hac fama C A R O L V S permotus, amore virginis nunquam sibi visæ, flagrare cœpit: ac per Legatos, eius nuptias petiuit. Verūm, non placuit numini, animos parētum M A R G A R I T A E moderāti, vt Gallia suo vnione priuaretur: set ei despōsa fuit, cui ab æterno destinata erat: nempe C A R O L O, vestro, viri Alenconiēses,
Duci:

Duci: Principum quos hic sol vidit vnquã,
 prudētissimo, modestissimo, liberalissimo:
 & Imperatori Carolo, genere non postpo-
 nendo. Id autem verum esse, liquidò cōsta-
 bit, si genealogiam eius recenferi patiami-
 ni: non vt exordium sumamus à sūmo ca-
 pite, set ab ijs dūtaxat, quorū memoria cele-
 berrima pariter & apud vos gratiosissima
 est: nempe à CAROLO Valesiorum
 Duce, & Alenconiorum Comite: ex quo
 proditus, CAROLVS, qui in bello
 Crecyaco cecidit: à quo satus PETRVS:
 & ab eo IOHANNES progenitus:
 cui successit IOHANNES, eiusdē no-
 minis secundus: ex quo RENATVS: &
 à Renato, postremus omniū proditus est
 CAROLVS, MARGARITAE
 maritus, & frater illustrissimæ FRANCIS-
 CAE, Bellomōtanorū Ducis: q̄, iter Prīci-
 pes, sic partes tuetur suas, vt eius virtutes exi-
 miã, occasionē Galliæ nostræ dederit, gra-
 uiter cū Natura exostulādi, quòd eã virū
 nō formauit. Set illa, exostulationis an-
 sam præripuit, quum ita Galliæ fauit, vt ex
 FRANCISCA ALENCONIA,
 tanquã ex equo Troiano, tot Principes
 e] prodi-

prodierunt, in quorum virtutibus & gloria, Gallorum spes omnes defixæ sunt. Porro, Principes illi omnes, Caroli & Franciscæ maiores, genus duxerunt ex splendidissimæ ac antiquissimæ nobilitatis Rege Ludouico, quem Romana Ecclesia in diuorū numerū cooptauit: & cuius filius erat PHILIPPVS ille, à quo Carolus progenitus fuit. Quū autē MARGARITA ex hoc matrimonio liberos nō sustulisset: at quæ præmatura morte, vobis, viri Aléconiés, Dux vester fato sublatus esset, Deo opt. max. placuit, vt semētis aliqua frugis tā pretiosæ, mūdo relīqueretur, MARGARITAM, iterum, optimo, sapiētissimo & virtute omni ornatissimo Nauarrorum Regi HENRICO, maritali vīculo copulare: vnde nati, IOHANNES Princeps Nauarræ, quæ nobis adhuc infantē, Parçē inuidētes abstulere: & IOHANNA, vxor clarissimi illius ANTONII Vīdocinorū Ducis: cuius admirabiles virtutes, Galliā in sui amorē & obseruatiā sic deflexerunt, vt Prīces, nobiles, plebeij, summates, infimates, atque in vniuersū prorsus omnes, audito Ducis Vīdocinorum & fratrum eius nomine,

mox

mox illis salutem, & prospera omnia, ardentibus votis precentur. O verendâ Dei providentiam: quæ de IOHANNÆ statu tam feliciter disposuit, vt nobilissima nobilissimo, prudētissima prudētissimo, nexu indissolubili iungeretur: atque in eam ipsâ stirpem insita aliquâdo esset, vnde MARGARITA pullulauerat. Habetis, viri A-lenconienſes, quibus parentibus sata fuerit MARGARITA, quomodo educata, quibus in matrimoniû collocata: quid nûc vltra expectatis? nōne vt illius gesta dictaque omnia virtutis plena, singulatim recenseam? Nescio certè, an quispiam sit mortaliū adeò sibi suffenus, vt sese id præstare posse gloriatur: verùm, quod ad me adtinet, illud non tentabo, quod qui adgredietur, perinde facere mihi videbitur, ac si radi os Solis omnes, singulos numerare contendet. Hoc tantum dicam: nulla extare, à Platone, ab Isocrate, ab Aristotele, à Xenophōte, ac alijs Regū pæceptoribus, veri Prīcipis officia p̄scripta, quæ MARGARITA ad amissim non perfecerit. Est ne vestrum aliquis, qui me putet adulanter magis, quàm verè dicere? Quod ad Germanos, ad Italos,

ej ad

ad Venetos, ad Anglos, ad Hispanos, ad ex-
 teras denique orbis nationes pertinet, non
 vereor equidem, ne mendacij me reū agāt:
 quorū Legati, ad FRANCISCVM mi-
 si, fidem facere possunt, nullū esse pietatis,
 humanitatis, candoris atque officij genus,
 quod erga illos omnes, MARGARIT-
 A liberaliter non exercuerit: vt eius fauo-
 re, semper sint consecuti, vt quæ in manda-
 tis habebant, & liberè, & quū vellēt, dicerēt.
 Tu quoque, CAROLE Cæsar, testis vo-
 catus, certos facere nos poteris, fuerit ne
 MARGARITA, fœminarum omniū,
 quas vnquā nouisti, & sagacissima, & mo-
 dis omnibus absolutissima: cuius tu prudē-
 tiam in rebus deliberandis, constantiam in
 perfequendis, celeritatem in perficiendis,
 modestiam in confectis, ita explorasti, vt,
 (quo es in æstimandis hominum ingenijs
 iudicio) palàm confessus fueris, illam, pro-
 digium tibi Naturæ aliquod magis videri,
 quàm fœminam. Fecisti, inquam, periculū,
 an eius præsentia, famæ responderet, quum
 te illa tunc tēporis inuisit, quādo FRAN-
 CISCVM, suorum perfidia proditum,
 & à tuis in bello captum, quibuscunque ho-
 nestissi-

nestissimis pacis conditionibus propositis, ægrè dimisisti. Quid tu, C A R O L E, quid Principes tui, quid Hispani omnes, de M A R G A R I T A iudicabatis, quam videretis tantum itineris emensã, vt, vel vincetum fratrem liberaret, vel cū vinceto, captiua quoque ipsa, vitam perderet? Quam putas sententiã ferret de tam heroico pectore, si viueret, Plato, alienarum virtutum & laudum æquus æstimator? vtrum magis commendaret M A R G A R I T A E erga fratrem pietatem: an eius in patriã charitatem? Memoriam consecratã sunt Phæthontis sorores, quòd fratrem de cœlo deturbatum, ad eò insatiabili luctu defleuerint, vt Deos credantur ad commiserationem perpulisse. Laudantur & eam ob causam, Antigone, Eteoclei soror: & Hyades, quæ, Hya fratre mortuo, animi mœstitudine contabuerunt. Quid nos de M A R G A R I T A statuemus? Vtrum præstantius est, absentem vel mortuum muliebriter flere: aut fortiter cohibitis compressisque lachrymis, viuentem vbi erit sequi: mortuũ verò, vt mortalem, non dolere? Laudem apud posteros consecuti sunt, Phrygius ille Anchurus,

38 IN OBITVM REG. NAVARR.
churus Mydæ filius: Spertius ac Bulis Lacedæmonij: Decij, Curtij, Codrus Atheniēsis: propterea quòd, sua vita, patriæ salutem redemerit. Vtrū ex illa tabula FRANCISCVM expungemus, qui pro suorū libertate tuēda, se ipsum periculo mortis exposuit? ac eius sororē MARGARITAM, quæ & patriam, & suos, & fortunas omnes deseruit, vt fratrem suū Galliæ restitueret? Mirificis laudibus extollitur Regulus, quòd vt patriæ consuleret, pactam cum hostibus fidem seruauerit: apud quos tamen, sibi paratum esse acerbissimum mortis genus, nō ignorabat: MARGARITAM nō laudabimus, quæ nō est verita, libertatem vitamque suam committere Principi victori, de cuius animo & voluntate, nondum factis illi constabat? Perseus, Andromedam marino monstro expositam: Lucullus, Cottam Calchedone obsessum: Balsacia, Calphurnium Crassum, immolationi destinatum, ex periculo omni & morte eripuisse leguntur. His MARGARITAM adiungamus oportet: cuius prudentia, LEONORAE cum FRANCISCO initū coniugium fuit: sine quo, Rex noster, perpetuo

perpetuo carceris pædore emarcuisset: nec
suis vnquã redditus fuisset. O Gallia, quã es
MARGARITAE obnoxia, quæ tuo
Regi, talem Reginam quæsiuerat: quã ne-
mo dissentiet, in illustrium fœminarũ ordi-
ne, quæ suis virtutibus nomẽ suum immor-
talitati cõsecrarunt, reponendã esse. Quod
si aliud quoque raræ fortitudinis exemplũ
in MARGARITA desideratis, dome-
sticum vobis proponam: & cuius, vos, viri
Alenconienses, testes estis. Quid enim acer-
bius, quid tristius, quid durius, parentibus
(præsertim matri) cõtingere potest, quàm
filijs suis orbari, filijs in quã vnicijs? Si autẽ
eos videamus, hoc mœstissimo nuncio nõ
solum non commoueri: verum etiam alios
consolatione confirmare, qui ad ipsos con-
solandos accedunt: crudelès ne illos & saxe-
os, an potius fortes ac magnanimos dice-
mus? Hoc nomine laudem sunt maximã
cõsecuti, Anaxagoras, Bibulus, Antigonus.
Rutilia, Symphorosa, Fœlicitas, Sophia:
quos omnes, filiorũ fata, à constãtiã solio,
ne pedem quidem vnũ dimouerũt. MAR-
GARITA autem nostra, amisso & pri-
mogenito & vnico filio, Principe Nauarræ,

in sterilitatis suspitionem venisset, non est tamen visa, vel animo consternari: vel suspiria, & acerbos gemitus eructare: vel in lachrymas prorumpere: imò verò neque animum præ se tulit mœstitia aliqua obnubilatum. Set vbi foeminae pleræque ferme omnes, in tam tristi successu, Superos incusant, mortem deuouent, vanis questibus replēt omnia, & animo prorsus delectæ, ac mortuis similes, stupefactæ iacēt: **MARGARITA**, constanti & infracto peccatore, filij mortem aūdiuit: atque pro flebilibus eiulationibus, quæ in mortuorum exequijs solent concini, lætum pæana cantari iussit: nimirum, canticum diuorum Augustini & Ambrosij, quod in indicatiū nouæ cuiusdā auspicaeque lætitiæ, populus iubilare solet. Infolitum id quidem, ac inauditū illis visum est, qui mortuos iniuriā accipere putant, si superstites pullati non incedunt, non discruciantur mœrore, non pulsant pectus, non euellunt crines, non currunt ad laqueum. Verùm audiuerat fortissima foemina, scripsisse Euripidē, multis lachrymis excipiendos esse qui nascūtur, & in mūdum veniunt, tanquam malorū mare ingressos: mortuos

mortuos autem, cum ingenti lætitiā efferē-
 dos esse, velut è malis omnibus liberatos.
 Audierat & historiæ mandasse Herodotū,
 Thraces, editos infantes circūstare solitos:
 & inibi, fletu testari, quantas illos calamita-
 tes in hoc mūdo perpeti oporteret: defun-
 ctorū autē cadauera, floribus adspargere,
 ac ipsorum funera, summa hilaritate pro-
 sequi, vt felicitatem illorum significarent,
 consueuisse. Quū itaq̃e tantā animi forti-
 tudinem in illis ipsis intelligeret fuisse, qui
 præterquam quòd barbari erant, melioris
 etiam post mortem vitæ, spem non habe-
 bant: colligebat apud sese, Regina perspicu-
 cissima, longè fortiores esse Christianos de-
 bere, quibus iā certissima spes adfulsit im-
 mortalitatis, sãguine Christi nobis quæsita:
 cuius victoria quam de sepulta morte, ac
 de Satana deuicto, in cruce reportauit, glo-
 riosū omnibus triumphum promittit, qui
 corporum suorum in eius aduentu resurre-
 ctionē, ac simul vitæ æternæ promissionē
 expectant. Ac proinde, præter cæterarum
 mulierum morem, filij mortem, quem la-
 mētabili voce deploratura videbatur, abs-
 que vlla doloris significatione, cōstantissi-
 fj mē

42 IN OBITVM. REG. NAVAR.

mè tulit. Non ignorabat enim, flendum sibi non esse puerum, cuius spiritus, in manū erat illius, qui clamauerat in terris: Sinite pueros venire ad me. Ac proinde, vbi HENRICVM Regem, virum suum, Christiana consolatione obfirmavit: per vrbis vestræ compita (quod ipsi verum esse scitis) hæc verba adfigi curavit. DOMINVS DEDIT, DOMINVS ABSTVLIT. Quæro nunc à vobis, viri Alenconiēses, si quis vestrum rogaretur, quid sentiat de MARGARITÆ patientia, quam, vel in hoc exēplo, quod nūc commemoravi, contemplari licet: quid responderet? Laudarentur equidem, vel ipse Socrates ethnicus, vel fidelis Hiobus, si tale quidpiam fecissent: quantomagis laudabile in foemina erit, cuius sexus, quantamcunque pusillanimitatē excusaret? Set referā & aliud quoque, egregiæ in MARGARITÆ & pietatis & fortitudinis exemplum. Quū enim filia eius IOHANNA, in regia illa domo Pleffiaca, nō procul à Turonio, grauiissimo morbo teneretur: atque in Aula sparsus esset rumor (erat enī tūc Lutetiæ) illā in mortis confinio esse: MARGA

G A

GARITA mater, sub horam quartam à meridie, parari sibi lecticam iussit: se ad filiam proficisci velle significauit: atque vt sui sese confestim in viam darent, mandauit. Imparata erant omnia, aberāt famuli, erat hora intempesta, aduersabatur aeris intemperies, neque etiam ad manum lectica eius, ac baiuli muli erant. Quod quum ea perspexisset, sese in lecticam Neptis suæ MARGARITAE immittit: atque paruo comitatu contenta, ad Burgum vsque Reginae properat. Eò vbi ventum est, non in hospitium diuertit, set rectà Téplum adiit: quod quum ingrederetur, animú sibi nescio quid de filia suæ morte præfagire declarauit: omnesque vt abirent, ac se in Templo solam, ad horulam relinquerent, obnixè rogauit. Paruerūt omnes, ac pro foribus Templi Herá moesti ac tristes expectāt. Vnica MARGARITAM secuta est, Pictonum Seneschalla, fidissima & Reginae obseruantissima Matrona. Inibi MARGARITA, ante CHRISTI cruci suffixi imaginem procumbens, ex penitissimo cordis recessu preces ad Deū fūditi, suspirat, lachrymat, admissa sua omnia cōfitemur: ac in se solá, morbi
 f ij filiae

filiæ suæ causâ deflectit, veniam precatur,
 sanitatē ægrotæ orat: set ea tamē cōditione,
 si vtrique necessaria illi videretur, cuius vo-
 luntatem in primis quærendam esse non
 ignorabat. Scribit Iacobus, deprecationē
 hominis Christo fidentis, magni apud De-
 um ponderis ac momenti esse. Quinimo
 Christus ipse, quum nos in Euangelio co-
 hortatur, vt in eius nomine patrem roge-
 mus Deum: addit, nihil nos non impetra-
 turos, quod credentes postulabimus. Id pro-
 fectò sic MARGARITA, verū esse cō-
 uicit, vt de promissionibus diuinis, nemo
 nisi impius & fide carēs, ambigere amplius
 possit. Quod ita esse mox vobis cōmonstra-
 bo. Finita precatione surgit MARGARI-
 TA, è Templo egreditur, cōplures in fo-
 ribus offēdit magni nominis viros, qui quū
 animum eius aliqua consolatione confir-
 mare cœpissēt: Non est, inquit illa, mihi ex-
 pectandum, vt homines suo consilio, su-
 æque consolatione dolorē leniant meum:
 solus enim me solabitur ille, qui hoc tam
 tristi successu, patientiam constantiamque
 meam explorat. Set quum ipse superiori-
 bus annis, me tot ac tam duris casibus im-
 plicitam

plicitā nō deseruerit, in spē adducor, futurū,
 vt mea me non fallat expectatio. Nam spi-
 ritus eius, spiritui meo iā promittit, filiā me
 am, vtcumque periculoso illa & deplorato
 morbo laboret, liberandam tamen, ac pri-
 stinæ sanitati restituendam esse. Hæc quum
 in via dixisset, domum ingreditur: vbi quū
 paulisper resedisset, ad cœnam ab œcono-
 mo suo inuitatur, lauat, accumbit. Set vtinā
 viri Alenconienfes, vel probè ipsi reseiretis,
 vel ego pro dignitate referre possem, quos
 inter cœnādum habuit de bonitate, de pie-
 tate, de misericordia Dei sermones: quanto
 verborum pōdere pōtentiam ac prouidē-
 tiam diuinam explicauit: quā sententiārū
 grauitate, humanā miseriam & calamita-
 tem deplorauit. A cœna, rursus è suo cubicu-
 lo secedere omneis iubet: deinde vbi paulif-
 per orationi vacauit, sacra Biblia sibi dari
 præcipit. In genua denuo flectitur, ac sca-
 mmo innixa, quū in locum illum incidisset,
 vbi Ezechia Regis Iudæ recitatur oratio,
 quam ad Deum habuit, quum mortem sibi
 à Propheta prænunciatā deprecaretur, præ-
 ter spem expectationēque omnium, au-
 ditur Cursoris signum. Hic attonitos om-
 nes

46. IN OBITVM REG. NAVAR.

nes vidisses, ac (vt est in prouerbio) auribus
 lupum tenentes: nondum enim illis consta-
 bat quidnam rerū Cursor adferret. **M A R-**
G A R I T A confestim surgit, ad fenestrā
 properat, aperit, quò festinet Cursor ille,
 quid nuntiet sciscitatur. Respondet nemo.
 Quid enim respōdissent? Nā si cōsolationis
 gratia, fausta illum ac prospera omnia de-
 ferre dixissent, & sese res aliter habuisset:
 poterat certè, spei illius ac insperati gaudij
 vanitas, dolorē eius exasperare. Quis autē fi-
 liæ mortem (si fato sublata fuisset) illi indi-
 care: ac tā acerbi casus nūcius esse voluisset?
 Redijt itaque **M A R G A R I T A** ad ora-
 tionem: set Deus bone, quo animi adfectu,
 qua fide Deum compellabat. Quūque in-
 ter spem ac metum esset, **N I C O L A V S**
D A N G V I V S, tunc Sagiensis, hodie
 Mimatensis Episcopus, apud quem Cursor
 descenderat, ad Reginæ domum accedit: fo-
 res cubiculi eius pulsat: aperitur: intrat: Re-
 ginam in faciē prolapsā, ac orationi intētā
 reperit. Paulò pōst surgit illa, & ad Episco-
 pum versa: An tu, inquit, mœstissimæ ma-
 tri, filia vnica mortem nunciaturus venis-
 ti: nunquid ea cum Deo hodie viuit? Pru-
 dentissi-

dentissimus autem ille vir, & in quo, cum eruditione exactoque iudicio, morum pietas singularis copulata est, noluit repētino gaudio Reginae spiritus conturbare: set modo destissimè respondit: Viuere quidem filiam eius cum Deo: vt cum eo viuunt omnes, quorum animus per Fidem viuunt (mortuus est enim in ijs, qui Fidem non habent) set in terris tamen adhuc illam versari: febrē defērbuisse: sāguinis fluxū resedisse: Medicos, læta omnia & fausta promittere: id se se ex literis quas Cursor adtulerat, certò rescuuisse. Hæc vbi MARGARIT Au diuit, non cœpit (quod multi fecissēt) tam iucūdo tamque auspicato nuncio insolescere: set sublatis in cœlum manibus, Dei pietatem prædicauit: ac illi quamcumulatissimè gratias egit. In Elia Seraptanæ filium suscitanti, in Petro Dorcadem in vitam reuocanti, sese potentia illa Dei, quam natura nequit cōprehēdere, exerere voluit: quid ob erit, quominus credere debeamus, MARGARITAE fidē, filiæ suæ sanitatem impetrauisse? O rarum exemplum. o insignē pietatem. o inauditam fortitudinem. Eat nunc iactabunda Gentilitas: & si possit,

fiiij quempi

48 IN OBITVM REG. NAVAR.
quēpiam ex suis proponat, quem cū nostrā
MARGARITA comparemūs. For-
tasse nobis proferentur magnanimi illi &
constantes viri, qui tanta vi ac fortitudine
animi in rebus aduersis armati fuere, vt nul-
lis nouercātis Fortunæ telis trāssorari potu-
erint. Set nisi ea quæ nos nō ita pridem me-
morauimus, inuictæ constātiæ argumenta
sint, nescio sanè quid nos constantiā nomi-
nare debeamus. Prodibit Aristides in medi-
um: cui quum quidā os sputo inquinasset,
risit hominis improbitatē: ac solū monuit,
ne postea simile quidquā auderet. Poterit &
nobis obtrudi inconcussa Socratis patiētia:
aut proponētur, Caij Cæsaris erga hostes
clemētia, & M. Aurelij Antonij mansuetu-
do in Auiū Cassiū: qui, vitæ eius insidias, cū
aliquot alijs coniuratis comparabat. Parē
gloriam ex pari mansuetudine T. Vespas-
fianus reportauit: quem quum eius frater
Domitianus, cū quibusdā alijs conspirato-
ribus per insidias interficere statuisset: de-
tectis insidijs, illos perhumaniter obtesta-
tūs est, ne sese parricidio macularēt. Egregi-
a profectò sunt hæc, & principibus semper
sequenda exempla: set quorum virtus & me-
moria,

moria non possit, in MARGARITA desiderari. Quod si nos quispiam propius vrgeret, ac nominatim illos perstrigere cōpelleret, qui eò infaniæ prolapsi sūt, vt ausi fuerit MARGARITAM, illi propalá, hi clanculum, quidam in tabernis, nōnulli intra parietes priuatos, alij in concionibus & è suggestis, proscindere: de ipsius mansuetudine, clementia, benignitate ac constántia, omnibus satis constaret. Quod si voluisset animum ad vindictá reposcere, quis negat, potuisse illam, rabulas & tenebriones istos, ad internecionem dare? illam inquam, & Reginam potentissimá, & potētissimi Regis vnicam, eádémque charissimam sororem? cui quæcunque fierent, Rex sibi facta ducebat? Quis adeò excelfo est animo, vt ad contuitia petulantissimæ loquacitatis nebulosum, sese elinguem ostédar? Quod, si bruta etiá ipsa irritaueris, equus, se calcibus tuebitur: canis, déte: bos, cornibus: histrix, spinis: apes, aculeo: narce, veneno. Set MARGARITA, aduersus malignorum hominum virulentias, clypeo euangelico (nimirum patiétiá) sese obarmarat: neque aut suam aut suorum autoritatem aduersus illos

g j intende

50 IN OBITVM REG. NAVAR.
intendere voluit. Imò verò tanta fuit
eius clementia, vt quum quidam, horum
tumultuum principes ac antesignani, ob de-
trahendi licentiam in vincula coniecti fu-
issent: statuiffetque FRANCISCVS,
maledicorum insignem petulantiam, san-
guinis pœna comprimere: fratris genibus
obuoluta, eius auribus opplorare, ac, ne re-
giam pietatem & māsuetudinē exueret, pri-
us rogare ac obtestari nō destiterit, quàm
veniā illis atque libertatem exorasset. Ad-
dam & aliud, quod (omnium ferme homi-
num iudicio) concoctu longè durius vide-
batur: nōnullos etiam ex illorum numero,
quos in suam familiam humanissimè exce-
perat, quos ad dignitates prouexerat, quos
sua autoritate, tanquam Homericò clypeo,
contexerat, quos denique in intimis habue-
rat, clāculum lapidem omnem mouisse, vt
in Regis fratris, & in alterius Regis mariti,
odium veniret. Videtis, viri Alenconienfes,
pro bene nauata opera, quàm pessima gra-
tia MARGARITAE relata sit. O in-
signem impudentiam. Set quid mirum est,
si eos fuisse impudētissimos audiamus, qui
omnem memoriam ingratitude superau-
erunt?

FVNEBRIS ORATIO. 167 51

uerunt? Nam (vti Xenophon scribit) ingra-
 titudinis filia est impudètia: quæ ad omnis
 generis turpitudinem dux est. Atque ob
 hanc caussam, Persas proditum est, grauissi-
 mum de illis supplicium sumere solitos, qui
 quàm gratiam referre possent, non refere-
 bant: nimirum, quoniam & Deos, & paren-
 tes, & patriam, & amicos, negligere viderè-
 tur. Quid putas illos facturos fuisse, si què-
 piam audiuisent, non solum gratiam non
 retulisse: verumetiam, pro benefactis male-
 facta reposuisse? Poterat profectò, iniuria
 ingratitude, quam à suis M A R G A R I
 T A acceperat, quantumuis excelsum ani-
 mum à tranquillitate dimouere: verùm eo
 sese solabatur, quòd Alexandrum olim di-
 xisse ferunt, quum illi quidam renuntiaffet,
 extitisse, qui malè de eo locutus esset: R E
 G I V M E S S E, M A L E A V D I R E,
 Q V V M B E N E F E C E R I S. Ac pro-
 inde quum regiam illam sententiam apud
 sese meditaretur: simulque recordaretur,
 Christianis omnibus à Domino præscrip-
 tum esse, ne, malum malo, odium odio,
 iniuriam iniuria pensemus, animus eius
 illico prorsus defecatus reddebatur: adeò,

g ij vt,

vt, ne in memoria quidem, vllum tantæ ingrati-
 tudinis vestigium resideret. Nec ob
 id pilo minus, ingratos perhumanè conue-
 niebat: & si eius opera vsui esse illis pote-
 rat, quasi nunquam laceffita, lubentissimè
 illorum commodis eam præbebat. Quid es-
 se potest, quod christianismo magis res-
 pondeat? aut quid in Principe, Philosophi
 excellentius requirerent? Vellem profectò,
 & Principes, & nobiles omnes viros, quoti-
 es sese duci suis adfectibus patiūtur, M A R
 G A R I T A E mansuetudinem aliquan-
 tum reminisci: vt eius virtute retardati, non
 ita frequenter ad vltionem animum inten-
 derent. Nam, in omnibus quidem hominū
 ordinibus, set præsertim in Regibus, Princi-
 pibus, & Magnatibus viris, iure optimo vī-
 dictæ tollenda cupiditas est: quæ, & sensum
 animi omnem obcæcat, & rationē subuer-
 tit: vt cuius animus vindictæ ardore defla-
 grabit, is, nihil recti, nec dicat, nec agat, nec
 cogitet quidem. Quod quum Homerus per-
 spiceret, nō satis habuit, Príncipe, subditorū
 patres adpellare (quanquam honestissima
 sit inter homines adpellatio) set etiā māsu-
 etudinis vocabulū adiūxit: vt sese & Reges,
 &

& patres mansuetos esse oportere perpetuò
 reminiscantur. Iam, neminem esse puto,
 viri Alenconienſes, qui de conſtãtia, mãſue-
 tudine ac clemẽtia M A R G A R I T A E
 dubitare amplius debeat: quæ virtutibus
 iſtis, aliam quoque virtutem, tanquam ſo-
 rorem, adhibuit: nimirum ſui abiectiõnem,
 quam vulgò humilitatẽ nominamus. Quis
 eſt, qui dicere audeat (niſi extremè vanus
 fuerit) ſeſe, M A R G A R I T A M vel vi-
 diſſe, vel audiuiſſe vnquam, aut ſuperbè ac
 arroganter loquentem: aut quidpiam inſo-
 lenter agẽtem: aut deſpicatos & ignobiles
 faſtidientem? Laudi vertitur, Traiano, ac
 Tito Veſpaſiano Impp. quòd ille, amicos
 morbo decumbentes, imperatoria maieſta-
 te exuta, inuiſeret: hic, quòd nõ modò illud
 ipſum idem faceret: ſet quouis etiam mor-
 bo laborantes, manibus ſuis paſceret. Hoc
 quoque carbunculo, coronã ſuam, M A R-
 G A R I T A coruſcare fecit: quæ, non tã-
 tum ex Euangelio didicerat, Dominum ſu-
 perbis reſiſtere: ſet audierat etiam, grauiffi-
 mos Philoſophos, cùm in omnium ho-
 minum ordinibus, tùm in Principibus ma-
 ximè, cõſiderare, vt quantò quis maior eſt,
 g iij tantò

tantò se submissius gerat. Quod si verũ est,
 Principes, vicarios esse Dei & ministros: De
 um ipsum imitentur oportet, qui se adeũti-
 bus, difficilis ac morosus nõ est: set vltro om-
 nes inuitat, vltro accersit, & venientes libe-
 raliter recipit. Porrò, quomodo ministri
 erunt eius, si omnes adspernentur, & à sese
 reijciant? Non iniuria profectò Demosthe-
 nes (vt legimus) Principes sine mente ad-
 pellabat, qui imperitos statuarios imitãtur:
 qui Colossos putant ita demum magnos vi-
 deri, si multum diuaricatos, distentos, ac hi-
 antes fecerint. Nam & illi, non se aliter cre-
 dunt magnitudinem ac seueritatem impe-
 rij exprimere, nisi voce sint graues, aspectu
 asperi, moribus difficiles, cõuersatione par-
 ci & rigidi, ac reliquos omnes adspernentur.
 Hæc MARGARITAM non latebãt:
 ac proinde neminẽ à suo colloquio repelle-
 bat: nõ quòd rationẽ illorũ nõ haberet, qui-
 bus cum loqueretur: verũ, etiam si hono-
 ratios honorificè excipiebat, abiectæ ta-
 men fortis homines nõ adspernabatur: qui-
 imo, & se adeuntes perhumaniter audie-
 bat: &, si quos vidisset, velle quidem apud
 se aliquid dicere, set metu ac pudore retine-
 ri,

ri, vltro eos accersebat, atque vt audenter dicerent, cohortabatur: omneis autem tanta māsuetudine auscultabat, vt dixisses, non Reginam illam, set simplicem aliquam matronā fuisse. Cæterum, vbi de negocijs omnium affatim cognouerat, consiliū illis dabat, quos subodorabatur cōsillo egere suo: alios solatio subleuabat: curis autem atque angustijs secum æstuentes, in spem erigebat: aliquid à se petentibus, negabat nihil: atque vbi suo quenque ordine ad colloquium admiserat, parumper adhuc residebat: & si qui se præterea aliquid vellent, expectabat. Meminerat siquidem humanissima Regina, vocis illius regiæ, quam Tito Vespasiano tribuūt: à sermone Principis non oportere quenquam tristē discedere. Quos autem morbis & calamitatibus adfligi audiuerat, nullo personarum habito discrimine, inuisebat: deinde, vbi animos illorū Christiana cohortatione obfirmarat, medicos suos operā illis præstare iubebat: atque illūc decedens, si resciuisset pertenues inibi facultates fuisse, domum reuersa, clanculū, ac sæpius nomine suppresso, aureos numos ad ægrotos mittebat. neque enim, velut hi

g iiii stio

56 IN OBITVM REG. NAVAR.
strio aliquis è proscenio saltans, fabulam
illam conspectibus humanis agebat: ne po-
pularum auram pecunia mercari videretur.
Viduarum autem, pupillorum, ac pauperum
causarum, tantam illi curam erant, ut supplices li-
bellos quos porrexerant, sumptis mox per-
spicillis vitreis perlegeret: aut à capite ad
calcem (ut aiunt) sibi legi iuberet. Deinde,
ubi quid peterent rescivisset, ad supplicum
libellorum in aula sua Magistrum, ac alios,
& graues & doctos viros, quos secum à cõ-
siliis habebat, rem profus omnem defere-
bat: atque, ut supplici, amputatis omnibus
remoris prospicerent, sanctè præcipiebat.
Porro, qua erat erga egenos omnis chari-
tate, summo etiam dispendio suo, illorum
rebus ac commodis consultum esse vole-
bat. Dicebat enim, Principes omnes, paupe-
rum, non dominos, sed ministros esse: ac il-
los membra Dei, quibus omnis honor debe-
tur, vocabat. Neque suis quidquam officio
suis commendabat, quam Pauperum curam:
imò verò, iunctis etiam manibus, plorabun-
da, sanctè adfirmabat, sese nihil non facturam
in eorum gratiam, quibus res pauperum curam
essent. Quod si certior facta fuisset, autori-
tatem

tatem suam vsui cuiquam penes aliquem esse posse, vel sua manu scribebat: vel, si per occupationes nō daretur, FROTTAEO suo (suum dico, quoniam ab intimis consilijs illi erat, fidissimus arcanorum eius Secretarius, multa vir experiētia edoctus, præstās ingenio, prudentia excellens, officio & diligentia cedens nemini) aut, absente illo, alteri cuiquā à suis secretis, (cuius generis non paucos in suo ordine scripserat, industriæ non pœnitendæ viros) literarum argumentum dictabat. Deus bone, quàm erāt plenæ humanitatis ac officij literæ illæ: quibus eos tam accuratè commendabat, in quorum gratiam scriberet, vt eā dixisses pro sua causa scribere. Set ne quis existimet, velim, quū audit MARGARITAM à superbia & arrogantia quam remotissimā fuisse, à medio interim, nempe à grauitate, ad alteram extremitatum, nimirum leuitatem, ac animi abiectiōnē defecisse. Vt enī boni & prudentis est Principis, arrogantiam deuitare: ita fugere illum animi leuitatem, ac in medio consistere necesse est: quandoquidem, nisi cum mansuetudine ac humanitate, grauitatem quoque coniunxerit, & sibi contē-

h j ptum,

tum, & suo imperio dedecus parit. Erat itaque MARGARITA, non superba profectò, set nec levis etiam: vt, quum studiosa humilitatis esset, dignitatis suæ rationem simul haberet. Nam in eius facie, gestu, incessu, sermone, regia planè grauitas sic sese proferebat, vt maiestate quadam ad sui obseruantiam ac pudorem omneis inuitaret. Quum illam vidisses humanissimè singulos ad se admittētem, & neminem prorsus fastidientem, peruium tibi sanè ad ipsam accessum promississes: set si oculorū in te obtutum defixisset, nescio quid latentis numinis in ipso vultu relucebat, quo ita stupefactus ac attonitus reddebare, vt ne pedem quidē alterū mouere potuisses. Quod si quē clementia & mansuetudine sua fuisse abusu perspexisset, ac noxā ille admisisset non tolerandam, hic se certè grauitas illa regia exeruisset: set tanta quidem maiestate, vt, qui offenderat, iam se terra voluisset absorptum fuisse. Cæterùm, non ira in illum ferebatur: non conuictis illum impetebat (quæ duo in p̄cipe, sūt insanix symbola) set acriter sanè ipsum obiurgabat. Vbi autē fatis id sibi fecisse videbatur, tū leniter curabat:

bat: ac ne postea simile quidpiam admitte-
 ret, monebat: in quo, probi certè principis
 argumentum exhibebat. Verùm, vbi pro
 admissi atrocitate, pœnam videbat neces-
 sariam esse, volebat quidem vt in delinquẽ
 tem animaduerneretur: set non ita tamen,
 vt seueritati æquitas non præferretur. Est
 enim verè boni Principis, in puniendis ho-
 minum noxis, legem paulò austeriorem, æ-
 quitate mitigare. Stoicòrum ego certè opi-
 nionem sequendam puto, dicentium veniã
 peccãtibus dandã nõ esse: propterea quòd,
 quum nemo nisi ex malitia peccet, peccãti
 dare veniam, æquè est, ac illũ fateri sua cul-
 pa non peccauisse. Set, quum negant bonũ
 virum, mitem & æquum esse debere, quòd
 soleat, qui mitis est, pœnas mitigare: ex quo,
 & legistatorem existimat, indignas pœnas
 præscripsisse: & pœnas lege statutas, im-
 minui posse, contra legem putat: illud, in-
 quam, & iniquum credo esse, & nunquam
 prícipum auribus esse ingerendũ: ne, ex bo-
 nis principibus, Neronis, ac Phalarides fiat.
 Quum enim (vt Sopater ait) cogitandum
 nobis semper sit, peccare, homini congeni-
 tum esse: profectò qui homines puniet, tan
 hij quã

quam peccatis planè non obnoxios, & (vt ita dicam) impeccabiles: ille certè modum transgreditur, & rectæ & secundum naturá castigationis. Hæc omnia MARGARITA non ignorabat: ac proinde, tale in pœnis temperamentum seruabat, vt nec peccata impunitate insolescerent, nec tamen, pro illorum semper grauitate, pœnæ fumerentur. Quod si tam atrox admissum erat, vt ex eo, inueteratam esse malitiam, tanquam cõgenitã ægritudinẽ, constaret: profligatos & deploratos homines, veluti putridum aliquod membrum, abscindi, ac è medio tolli volebat. Set neque id quoque faciebat, sine aperta doloris significatione: vt, si eam vidisses, quum quis ad mortem dånatus erat, dixisses profectò, alterum te Biantem videre: qui, quum in quendam esset capitis sententiam pronunciaturus, atque ob id illachrymaret: interrogatus cur ita fleret, quũ penes illum esset, reum, aut condénare, aut absolueret: quia necessarium est (respondit) naturæ quidem condolere, legi autem suffragari. Vt autem MARGARITA hominum malitiam anteuertret, ac amputaret omnem occasionem, quæ ad deliquẽdum

dum impellit, domesticis suis omnibus certam quandam legum disciplinam præscriperat: à qua qui deflexisset, & admonitus nõ resipuisset, ex ordine ipsius expungebatur. Nullos ferebat in familia sua ociosos, maledicos, vino deditos, ventris mancipia, aleatores, scortatores, deierantes, seditiosos: set omneis volebat, & vita, & sermone, Christianam pietatem profiteri. Porrò, sic illos ad morum integritatem & religionis amorẽ, suo exemplo inuitabat, vt ea viuendi norma quam tenebat, vel inuitos ipsos, in officio contineret. Atque in primis, quũ probè perspectum haberet, verum esse quod Xenophon scribit: Continentiam, totius virtutis esse fundamentũ (illã ego Cõtinentiã dico, quam Socrates, & cum eo Plato, in cibo, in potu, atque in illecebris corporis omnibus, Temperantiam nominant) adeò studuit frugalitati, vt eius vita fatis loqueretur, debere Principes existimare, se, non ad epulandum natos esse, vt felicitatem in cibo ac potu collocent, v't quẽ vitam in delicijs & voluptatibus transigant: set, viuendi tantũ gratia, nobis alimenta dari. Neque illam Reginæ loco habuissent, qui solent

h iij principa.

62 IN OBITVM REG. NAVAR.

principatum ex luxu ac pōpa metiri: quandoquidē, non sūptuosius ornabatur, quā simplex quædam matrona. Sciebat enim, dignitatem ac amplitudinem regiam, nō in ciborum luxu, non in vestium magnificentia, set in prudentia, æquitate ac iustitia sitam esse. Quis dubitat, illā, exquisitissimis, delicatissimis, ac terra & mari longè quæsitis cibus, ventrē explere: auro, gēmis, atque (multorū principū more) & corpus & mensā, alienis sudoribus, & ornare, & onera re potuisse? Verū, maluit Augusti frugalitātē Sybariticis mensis præponere: & sese dignā exhibere, vel Aegyptiorū sacerdotū, vel Persicorū Magorum, vel Indicorū Gymnosophistarū sacrario, quā in Epaminōdæ Thebani odiū incurrere: ac, legibus Lacedæmoniorum aqualiculum macerādum relinquere. Non autē id certè, quòd cibi ac potus a deò abstinens esset, vt aliquid per sordes de sua impensa detraheret: quod illi faciunt, qui, cum Aelio Pertinace, dimidiatas lactucas conūuijs adponunt: set quoniā fatis exploratū habebat, spiritū, in obesius corporibus & bene curata cute, tanquam in carcere conclusum, liberas non habere ad virtutes

tes ac laudatos adfectus actiones: ac proinde, noluit ad libertatem aditum illi præcludere. Neque verò existimandum est, voluptates eã ita fugisse omneis, vt interim illis vsa non sit, pro tempore, loco, & personis, quæ, vel philosophorum sententia, honeste ac liberales iudicantur. Audierat siquidẽ dixisse aliquãdo Aristippum: equo illum vel naui rectè uti, nõ qui in totum non utitur: set, qui, quò libuerit, ducit. Ita eos quidem voluptatum moderatores esse, nõ qui prorsus à voluptatibus abstinent: set qui voluptatibus sic vtuntur, vt simul cum illis nõ abripiantur. Quod autem ad sermones adtinet, quos in prandio ac cœna, cum illis habebat, qui adstabant: non ignorabat certè, Medicorum esse præscriptũ, vt, quum nos ad mensam paramus, animus noster omni mœstitudine liber sit: atque vt cibi, non minus cõdiantur festiuis sermonibus, quàm salis adspersione, cõdimentisq; adpetentiã irritantibus. Set festiuos sermones non existimabat (quod plerique fermè omnes hodie nobiles faciunt) ludicròs ac futiles istos & nullius momenti: qui, vel de rebus planè vanis, vel de impudicis etiã, & parũ honestis

h iiii habètur.

habentur. Apud Perfās, quod facere illicitū est, id ne dicere quidem permittitur: turpe nimirum putant, etiā rem turpem efferre: quod quum in omnibus requirant, nō eos credo in principibus ac summatibus excusare, quorum vita (si Homerus verē loquitur) subditorū speculum est. Prætereā, quis in Principe laudabit, si pro rebus serijs res nihili tractet? si pro eruditis & sapientibus viris, quorum consilio regatur, moriones secū habeat ac scenicos homines, qui & imperiū contemptibile, & imperantem ridiculum reddant? Rectē profectō dixit Sopa-
 ter: Principem, qui disterijs delectatur, maiestatem imperij imminuere. Hæc omnia
 MARGARITAE obscura nō erant: quæ in Euangelio quoque legerat, Dominum, non ex factis solum, set ex verbis etiā homines æstimaturum: ac proinde coercendam esse liguam ab omnibus, quæ nullam adferunt honestam vtilitatem. Loquebatur itaque, nunc de re medica, nimirum de cibis humano corpori aut noxijs aut salutaribus: ac de rerum natura, cū SCHYRO-
 NIO, CORMERIO, STERPINIO, peritissimis suis Medicis, à quibus in cibo
 ac

ac potu, regio more, semper obseruabatur: nunc de historiarum monumentis, & philosophica etiam disciplina, cum eruditissimis alijs viris, quibus nunquã carebat: nũc de fide ac religione Christiana, cum suo Ecclesiasta GERARDO RVFFO Episcopo Olerensi, viro vndecunque doctissimo. In summa, nullũ erat horulẽ momentũ, quod honestis atque vtilibus planẽ sermonibus nõ impertiret. Quod quũ nobilis quidẽ animaduertisset, qui Reginam salutatum venerat (eram autẽ Thussoni) tanquam attonitus, ipsam nobiscum disputantem contuebatur: nõsque vicissim Reginæ respondentes toruẽ inspiciebat. Erat autem inter nos tunc sermo de verbis Domini: Nisi efficiamini sicut paruuli, non ingrediemini regnum cælorum. Augustini sententiã Ruffus: Hieronymi, Reginius, Supplicum libellorum magister, eruditus ac bonus planẽ vir: ego verò, Chrysostomi, Theophylacti, & Hilarii, proferebam: ser, Deus bone, quo verborum pondere, qua sententiarum grauitate, qua eruditione, quid ipsa quoque sentiret, explicabat! Tacebat interim nobilis noster, ac tanquam spectrum aliquod videt,

deret, quid de nobis omnibus iudicaret, nesciebat. Paucos post mēses, quum ille apud magnum quendā virū esset, vbi de M A R G A R I T A mentio inciderat, hanc historiam retulit, ex postulabundus, quòd Regina de rebus friuolis cum togatis disputauisset: nobiles cum ea, nisi vnum aut alterum, non vidisset: sibi autem illa ne verbum quidem dixisset. O dignam tali homine ex postulationem! Siccine tibi, o nullius iudicij belua, de rebus friuolis M A R G A R I T A loqui videbatur, quum tam laudabile, tamque arduum argumētum tractaret? Quòd si de bonis literis & virtutibus sermonem habere, est de rebus friuolis loqui, quas tu igitur res serias adpellabis? fortassis, de re bellica, de armis, de phaleris equorum, de venatu, de aucupio, de luxu, de scortatione, de deierationibus, de vindicta, de sanguine effundendo, de discerpendis membratim hominibus, de rebus denique huiusmodi, prādia & cœnas condire. Set non sunt ista mulierum, præsertim Reginarum ac Principum propria: quæ nec loricantur, nec pugnam ineunt, nec sunt feritati & crudelitati adsueta. Disputabat autem M A R G A R I
T A

T A cū togatis. quibus cū igitur? an cum tibi simillimis? quos de literis, de prudentia, de consilio, de reipub. gubernaculo sententiam rogare, esset quidē certē à cæcis visū, à surdis auditum, ab elinguis vocem, à marmorea statua consilium petere. At secū illa paucos admodum nobiles habebat. set quos tu nobiles desiderabas? nonne illos, qui de sanguinis antiquitate superbiunt, de virtute autem gloriari non possunt? Nobilitatem ego illam sanguinis nō sic reijcio, vt nihil prorsus illi deferēdum esse putem: nisi tamen cum animi nobilitate, nempe cum virtute, coniuncta sit, eam profectō nobilitatis simulachrum tantū esse, dico. De togatis verò quid sentis? nonne ignobiles esse illos? Set si duas nobilitatis parteis consecuti sunt, vt & ex antiqua stirpe sint progeniti, & virtutibus illustres splendidique adpareant: vel hoc nomine nobiles esse negabis illos, quòd togati sunt? Qualeis igitur togatos fuisse iudicabis, qui rempub. Romanam fundarunt, fundatam erexerūt, erectam totius orbis dominā & caput reddiderunt? Qualeis quoque illos esse dices, quos hodie Reges in curias cooptarunt, ac
 iij legū

legum & iuris ministros crearunt, sine quibus, de suo statu imperia conuellerentur: res pub. pessundarētur: tumultibus ac seditionibus feruerent omnia? Vbi consilio egetis, vbi facultates vestræ in controuersiam veniunt, vbi aliquis, negocium vobis faceffit, vbi iure propulsanda est iniuria quam accepistis, ad togatos, tanquam ad refugium extremum recurritis: & adhuc tamē improbas, quòd MARGARITA togatos domi complures haberet, sine quibus nunquā in publicum prodibat. Verum, hoc te quidem malè habet, quòd quum familiariter cum illis disputaret, sermonem ad te suum non conuertebat. Set præuidebat Regina prudentissima, quanto pudore suffundendus eras, si de ijs te rebus interrogasset, quarum vel solum nomen, te prorsus elingue reddidisset. Ea est sanè caussa, quæ te impulit, vt diceres de rebus illam friuolis, cum togatis suis loqui. Quis autem non perspicit, fructum ex radicis succo saporem trahere? Ita necesse certè est, vt orationem ipsi edamus, quæ reddat ore, cordis adfectum, Quo modo arbor venenati succi, poma feret salubria? sic, quomodo insana non loquētur, quibus

quibus non est sana mens, sanus animus? Nascebatur itaque MARGARITAE oratio, ex eo, quod in corde ipsius reconditū erat: nimirum ex virtute ac pietate, quam toto adfectu spirabat. Set non solebat præsente matito Rege, in eas mentiones ac disputationes cū Philosophicas tum Christianas incidere, nisi prior ille de rebus huiusmodi loqueretur: verū, vt elinguis tacebat. Faciebat autem id, non quòd HENRICVS, vel cum Valentiniano Gratiani filio, atque cum Licinio, misomusis Principibus, ardeat in exitium literarum (quandoquidem & de literis frequenter loquitur: & literatos omnes officiosè amplectitur) vel quod imitari quosdam velit, qui suas uxores eò seruitutis redigunt, vt coram eis ne gry quidem audeant (amabat enim Reginam vnicè) vel quòd, cum morosophis quibusdam, vitio vertendum putet, foeminas de literis loqui: multum enim & ingenium & doctrinam MARGARITAE venerabatur: & filiã quoque suã IOHANNA M, melioribus disciplinis ac artibus excoli curauit: idque opera NICOLAI BORBONI, poetæ vtraque literatura

clarissimi. Set nouerat Regina prudentissima, quale sit probæ vxoris officium: nimirum audacula loquacitate viro non obstrepere: verùm, ex Pauli præscripto, præsentè illo tacere: ac, si quid discere cupiat, ipsū interrogare. Quod si etiam non dixisset Paulus, legerat tamen apud Plutarchū, debere vxorem cum marito aut per maritū loqui: non autem molestè ferre, si aliena lingua, tanquam tubicen, grauius loquatur. Potuisset (multarum more) coram marito garrere: potuisset loquētis sermonē interrūpere: potuisset eius autoritatem vsurpare: potuisset denique aliquid præcipiēti reluctari: set Dominum illa ipsum cū Sara agnoscebat, & reuerabatur: illi vt capiti mèbrum obediēbatur: atque omnibus obsequijs eū demerebatur. Si quid iussisset, dicto citius parebat: refragabatur nunquam: quinimo vitæ suæ dispendio fauorem ipsius ac gratiam redimere non dubitauit. Quum enim statuisset Henricus, Gallicum mutare solum, ac sese ad Bernenses suos recipere: tamen iam ea satis explorasset, suo temperamento aerem illum crassum insalubrem esse: atque Medici vitæ discrimen interminantes ne se eò

conferret, obstinatissimè dissuaderent, maluit tamen virum sequi, & mortis periculo præfētissimo se obijcere: quàm in se aliquod probæ vxoris munus desiderandū relinquere. Veniāt mulieres nostræ ad hoc speculū: illud consulant, & in eo vitam intueantur suā. Quo pudore suffundētur garrulæ, quæ, tametsi infimo loco natæ, nobiles ac illustres maritos nactæ sint, quibus illud ipsū quod sunt, debent, superbè tamen efferuntur: maritos nec reuerentur, nec quidquam curant: ac, domi, & foris etiam, illarum lingua Dodonæum est cymbalum: ita vt dum suas ineptias blaterant,

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari. Quid nos autem de huiusmodi
Gtacculis & Picis iudicabimus aliud, quā,
quòd dum sic contemptui maritos habent,
se se parum honestas & pudicas esse testantur?
Phidiam legimus, Venerem Eliensibus
fecisse, testudinem calcantem: id certè, vt
mulierum esse munus, & ædes custodire, &
se in silētio cōtinere ostenderet. Nā (vt Euripides ait)
quæ apud viros tacere nō possūt,
se se dedecore adspergunt. Democritus quoque
sermonis parvitatem, mulierum esse or

namētum dicebat: Epicharimus, probitatis argumentum: Nicostrates autem, castitatis pignus adpellabat. Hæc profectò omnia, **MARGARITAM** non latebant: didicerat enim, non ex ethnicis scriptoribus solum: verùm ex orthodoxis etiam, quàm accuratè, mulieres oporteat maritos, vtilibet despiciatissimos, quantumuis nobiles ac diuites ipsæ fuerint, obseruare, colere, ac venerari. Set quid tu admiratione adficeris, quū audis, **MARGARITAM**, & apud Philosophos, reliquosque scriptores ethnicos, & apud Prophetas sacrosque autores, præcepta bene ac verè regie viuendi, & legisse, & fideliter retenta, ad amissim (quod aiūt) obseruasse? atque, nunc domi, inter suos, nunc palàm, & apud quosuis, recensuisse? Quid igitur putas? nonne fortassis similem esse **MARGARITAM** Mulicis mulieribus debuisse, quæ totos dies, vel in ocio & vanis sermonibus tráfigūt: vel muliebribus tantum occupationibus & artibus vacant? Verùm vt erat cæteris sui sexus, ingenij ac mine longè præstantior: habebátque in muliebri corpore, heroicum planè ac virilem animum: ita voluit artibus virò dignis, atque

que honestissimis excercitationibus tēpus fallere. Si tu itaque periculum facere voluiffes, quid operis à prandio, absente marito Rege, ac sola in cubiculo ageret, illam reperiffes, pro lana, librum: pro fuso, calamum: pro acu, stilum tractantem. Quod si etiam vel texendis tapetis, vel alijs operibus acupingendis, sese adplicuiffet (quo genere occupationis vt plurimum oblectabatur) aliquem ex suis habebat, qui, vel historiographum, vel poetam, vel quempiam aliū nobilioris notæ scriptorem legeret: aut, ipsa dictante, quæ meditabatur, scriptis mādaret. Addam & aliud, quod complures admiratione obstupesciat: set tamen verum sanè, & multorum testimonio (si opus erit) confirmandum: vidisse nos illā sæpicule, & suæ texturæ intentam, & duos simul hinc indè occupātem: quorum alter rhythmos, quos in promptu ac tumultariè & doctos & graueis effundebat, alter literas quas ad aliquè scribebat, exciperet. Non deerunt qui dicāt, aliena hæc esse à muliebri officio: atque ob eam caussam illud in MARGARITAM damnabunt, quod nos in cœlum extollimus: set quid illis respōdere debeamus,

in manu certè quidem habemus. Etenim pari cæcitate obducti, in temeritatem reprehensionis impegere, qui aliquando, censorio edicto, Mulieres à Philosophiæ studio arcere voluerunt. Set quanquam ipsi negare nequeamus quædam virorū esse propria, vt, aut exercitum ducere, aut rempublicā administrare, aut concionari: quædam etiā mulierum esse peculiaria, vt domi manere, maritum bene tractare, ac sollicitè rem domesticam curare: nemo tamè negabit (nisi sēsus ac iudicij prorsus expers fuerit) quædā quoque vtrisque cōmunia esse: quod genus sunt, fortitudo, iustitia, temperantia, & virtutes reliquæ omnes. Cur igitur mulieribus non licebit, quæ sic sunt illis cum viris communia, à communi fonte haurire: nimirum ex libris petere? Virtutes maioribus nostris, gentilium Philosophorū libri tradiderunt: nobis verò, sacri etiam scriptores, ante oculos amplectendas ponunt. Quod si qui Philosophos legunt, & sacras literas reuoluūt, vt inde morum integritatem percipiāt, pro bonis ac verè prudentibus viris habentur: qua ratione cordatas mulieres ab huiusmodi lectione repellamus? Historiarū monu-

mentis,

mentis, posteritati commendatur Erinna, Sappho, Polla, Praxilla, Sofipatra, Telephila, & cōplures aliæ: quæ suam doctrinam poematibus scriptis testatissimam reliquere. Quid Leontion illa? nonne gloriam est immortalem consecuta ex eo opere, quo Theophrastum Philosophū impetiuit? Filiam Pythagoras Daman habuit, & sororem Themistocleam: quas, si studio Philosophiæ, mulieres, tanquam mûsica Tygres, ad insaniam adigerentur, summus ille Philosophus, in ea disciplina nō instituisset. Neque verò Socratem pūdicit, Diotimam magistrā vocare, & Aspasiæ lectionibus interesse, virum alioqui in formandis moribus fœminarum ad eò diligentem ac seuerum, vt nō sustinuisset, Philosophiam docuisse illas, si muliebris sexus, dignitatem philosophicā dehonestaret. Eandem laudem non merebitur MARGARITA nostra, & vates peregrina, & Philosophicis præceptis ac institutis ad admirationē vsque informata, vt Non illi Praxilla suos, prædoctaque Nossis Contulerit, Myrtisque modos: non dulcis Agacles,

Non Anyte, non quæ versus Erinna trece

Castalio seu melle rigat: nō candida Myrto,

Nec Telephilla ferox: non quæ canit Aegida
sæuæ

Pallados, effusū crinem vittata, Corinna.

Non sūt autē audiēdi, qui obductos supercilio, nobis obijciūt, eadē secula nō esse: ethnicis mulieribus concessum olim fuisse, nostris quoque posse concedi, vt animum ad arteis ac disciplinas profanas adiungāt: verū, à sacris literis procul esse submouendas. Quasi verò sacer ille Spiritus, mulieribus æquè atque viris suam gratiam instillare, vel nequeat, vel erubescat: & qui omne donum optimū è cœlo nobis largitur omnibus, à gratuita beneficentia sua foeminas eximat: aut si non eximantur, impium tamen sit, de ijs eas loqui, quæ homines, aliūde accepta, tyrannica autoritate sibi sumūt & arrogant. Id si ita esset, dānanda erit Catharina illa Senensis, cuius extant in re theologia eruditissimi iuxtā ac pijsissimi commentarij. Dānanda quoque Hildergardis Germana: & eadē sētētia Bernardus impietatis conuictus pronuntiandus erit: qui toties ad eā, tanquā ad theologā scribit. Set iudicibus

bus istis adeò iniquis, Hieronymus reclama-
bit, cuius in manu habemus, tam eleganteis
ad Fabiolam, Marcellam, & Eustochium
epistolas, quibus illas ad Philosophiam
Christianam, tanquam admotis calcaribus
incitat: tantum abest, vt studium illud, in
fœminis dãnandum arbitretur. De M A R-
G A R I T A autem nostra verè dicere pos-
sumus, in negotio Euangelico, non huma-
nis illam conatibus, non laboriosa Philoso-
phorum industria, non superstitiosis obser-
uationibus, adiutã illam fuisse: set in pieta-
te tamen Christiana, adeò felices progres-
sus fecisse, vt si quis, seposita omni sophisti-
ca contentione, atque prorsus exutis adfe-
ctibus malis, qui iudicium animi peruer-
tunt, Speculum peccatricis animæ, Trium-
phum agni, Comœdias, Odas, Oratio-
nes, ac reliqua opera, quæ versibus Gallicis
scripsit, cum iudicio legat, nobiscum in
eandem sententiam venturús sit, veterum
nullam extare, quantumuis hominum iu-
dicio comprobata, quæ cum ea iure con-
ferri queat.

Non Proba, quæ magnum trũcauit docta
Maronem.

Non Isota, aut Costi doctissima filia Regis.
 Non Fabiæ gentis referens noménque, de-
 cúsque.

Non neque Marcella, Eustochium, Cassan-
 dra, nec altum

Quæ vecta ad solium est, habitum mentita
 virilem.

Set quid ego mulieres theologas comme-
 moro? quum eadem possim, de Prudentio,
 Sedulio, Iuueno, Macrino, Eobano, & cæ-
 teris Christianis poetis, sine ipsorum iniuri-
 a, dicere? Illos enim credo ego (si viuerent)
 mihi adfésuros, postremos autem nõ quidẽ
 repugnatos, MARGARITAM nõ
 minus eleganter, non minus copiosè, non
 minus eruditè, nostra, quàm Græcos vel La-
 tinos sua lingua scripsisse. Etenim eius scri-
 pta, tanta venustate, tanta pietate, tantæque
 recõditoris doctrinæ copia cõcïnata sũt, vt
 si quis ipsa autoris nomine suppresso legat,
 non se dicat mulieris opera, set grauissimi
 alicuius scriptoris elaboratas scriptiones le-
 gere. Quum esset itaque tam excellenti in-
 genio & doctrina prædita, vt prodigium ac
 miraculum Naturæ, ab acri iudicio viris ad-
 pellaretur: neminem puto dubitaturũ, quin

à doctis illa hominibus obseruata, culta, venerata, amatáque fuerit: ac ipsa vicissim, melioribus disciplinis excultos amplexata, honorificè semper exceperit, atque pro virili sua extulerit. Tantus erat Meccœnatis erga literas & literatos amor, vt ab illo Meccœnates adpellemus eos, qui eruditorum hominum studia fouent. Lucullus quoque ingenio & doctrina excellentes, ad eò liberaliter tractabat, ac fortunis iuuabat suis, vt eius domus, portus Græcorum diceretur Romã venientium. Set neque Meccœnati M A R G A R I T A cessit, neque se à Lucullo superari passa est: cuius domus, non Gallis solum & Romanis, set Germanis etiam, set Anglis, set Scotis, set Hispanis, set nationibus orbis semper omnibus patuit: idque adeò sanè, vt quum de bonarum literarum ac proborum hominum Meccœnate apud nos sermo habebatur, de Nauarrorum Regina, omniũ cõsensu intelligeremus. Quod ita sese habere satis cõfirmabũt tot virtute præstabiles viri, quos, vel in suum ordinem cooptauerat, vel prouincijs gubernandis, ac legum iudiciorũque administrationi præfici curauerat. Id ipsum BRINONIVS

ille (si viueret) testificaretur, homo grauis &
 prudens, ac æquitatis rarissimū exēplar: qui
 quū fato sublatuſ est, eius Cancellarius erat.
 In cuius locū FRANCISCVS OLIVA-
 RIVS suffectus, suis virtutibus sic dignitatē
 illā ornauit, sic ipsius amplitudinē auxit, vt
 dignissimus habitus, cui maiora guberna-
 cula committerentur, diuina prouidētia de
 rebus Gallicis disponente, hodie fastigium
 inter honoratos homines teneat: atque re-
 gni totius Nomophylax, tanquam Athlas
 suis humeris cœlum, ita rempub. Gallicam,
 sua prudentia sustineat. OLIVARIO suc-
 cessit GROSLOTIVS, ingenij acumine
 præstantissimus, ac vir multa rerum experi-
 entia, maturitate iudicij, & eruditione non
 vulgari suspiciendus. De GVILIELMO
 autem HABBOTIO Parisiensi Senatore,
 quem, Præsidem consilij Alenconiensis cre-
 auerat, & quid dicere debeamus, ipsi testes
 estis: & curia Parisiensis nobiscum adſentie-
 tur, in homine illo, cum incredibili huma-
 nitate, coniunctam esse inconcussam seue-
 ritatem, ingenium perspicax, & quidquid in
 absolutissimo viro laudari potest. ANTO-
 NIVM ego LVGDVNENSEM, IO-
 HAN.

HAN. PRAEPOSITVM, & FRAN. BOILLEVIVM eiusdē ordinis viros, atque in Aléconienfi Scacario Reginae nostrae Cōfiliarios, hic ommittere nec possum quidē nec debeo: illos tamen pro meritis satis laudare non valeo: tanta est in eis, senatoriæ dignitati connexa grauitas, tantus bonarū disciplinarum amor, tanta vis ingenij, tam denique abstrusa rerū cognitio. Quāquam verò de togatis solū hic meminisse statuerim, nequeo tamen RENATVM SYLLIVM Præsidentem huius Prouincię præterire: in quo tanta est prudentia, tantus rerū vsus, vt quod Græcis Nestor ille laudatissimus erat, SYLLIVS Aléconijs hodie sit. In hūc quoque numerū nobis MATTHAEVS PACVS Bernensium Præsides adscribendus est, qui tam feliciter in omni genere disciplinarum versatus est, vt nihil de illo dicere aliud possim, quàm quod Encyclopædiā absoluit. Neque dubito, quin mecū simul dicuri sint omnes, quibus PACI ingenium, doctrina & mores perspecti erunt, nostrae Galliae tum demum perpulchrè consultū fore, si quādoque illā contingat PACOS habere multos, vel Præsides vel Senatores.

Ij Taceo

Taceo propè innumeros, quos MARGARITAE in publicum commodum, in aere suo scripserat, Episcopos, Abbates, Senatores regios, cum libellorum supplicum Magistrorum, tum Consiliarios suos: atque alios, Praetores, Iudices, Magistratus: quos nominatim recensere, nimis longum esset: set omnibus tamen literis doctrinamque praestantes viros. De vestris autem, viri Alencon. nimirum de Iohanne Moinetio, Grosnotio, Moinetio, filio, Custellario, supplicum libellorum Magistris: Bougio, Daguio, Torello, Pellitario, Roilletio, Heruetio, Farcio, Truchio, Consiliariis: qui & in Scacario, & in Consilio ius reddere solebant: & vos quid dicendum sit probe nostis, qui diligentiam ac prudentiam illorum, longos iam annos estis experti: & nos aliquid etiam ipsi diceremus, nisi, vel hoc nomine, in adulationis suspicionem nostra veniret oratio, quod me in eodem munere collegam & focium habuere. Neque verò satis fuit MARGARITAE, tot illustres ac spectabiles viros, praemijs in suam familiam euocauisse, ac retinuisse: verum etiam, quidquid poterat honoris, semper eis deferebat: nec de absentibus loquebatur,

batur, nec illos aut coràm, aut per literas cõ
 ueniebat, sine honorifica nominis ipsorum
 mentione. Audiuerat enim ex Platone, c iu
 tatis decus tum demum custodiri, quũ ma
 gistratibus ac honoratis viris, suus honor,
 suãque reuerentia exhibetur. Quàm id quæ
 so grauatè facerent, qui doctrina & ingenio
 excellentes, in domesticorum quidem cata
 logo reponunt: verùm tamen si toti ab illo
 rum consilio & prudentia pendeant, quoni
 am tamen sunt fortassis ex ignobili patre
 progeniti, nullam habent virtutis qua no
 bilitantur rationem: quinimo, sibi digni
 tatem nobilitatis labefactare ac peruertere
 viderentur, si suum honorem illis redderẽt:
 ac proinde, non pluris illos faciunt, quàm,
 vel abiectos muliones, vel coquinaria quæ
 dam mancipia. Set didicerat ex Iamblichò
 M A R G A R I T A, in eo regni bene ad
 ministrati signum cõstare, quum eos Prin
 ceptus in honore habet, quibus honor debe
 tur: atque ob eam causam claros omneis vi
 ros honoribus amplissimis quantum pote
 rat decorabat. Porrò, neminem per sordes
 ad dignitates promotum esse patiebatur:
 set, si quẽpiam audiuerat, eruditionis ac pro
 bitatis

bitatis nomine, apud se commēdari, dignitatem illi quæ vacaret, gratis cōferebat: aut si in alicuius domestici gratiam illud factura erat, dabat ille prius iussurandum, se id precio & mercede ductum, non postulare. Neminem enim, aut pro amplioribus facultatibus, aut pro excellentiori genere ac familia euehebat: set, vt quisque virtute præstabat, ita in adsequendis dignitatibus præferebatur. Etenim obscurū ei nō erat (quod & sæpe pro palam prædicabat) ex sordida huiusmodi magistratuum nundinatione, ad corruptelas & expilationes viam sterni: atque vitiis prorsus omnibus, ad Rempub. euertendam, facilem & peruium accessum dari. Nam, quid aliud Princeps agit, qui cōposito precio dignitates vedit, quàm, quod venales leges, venalia iura, venalem æquitatē, venales planè virtutes, imò venalia quoque vitia facit? Ambitiosi siquidem homines, qui omnibus neruis ad honores contendunt, vbi perspiciunt, non de virtute ac doctrina, set de pecunia quæri, vt præferatur, non qui dignior erit, verum qui plus licebitur: tum facultates vendunt suas, ac sese foeneratorum quoque tyrannidi mancipant,

vt vndecūque numos, quibus honores mercentur corradant. Eò verò postquam peruenere, quid mirum est, si leges ipsi vendunt? si ius nundinātur? si æquitatē peruertunt, vt expensum repetant? Quod, quid est aliud, quàm ciuitates, imò Prīcipes etiam ipsos vendere? Demosthenes enim, leges, ciuitatis animam adpellat: Mufonius Principem vocat, viuam legem: Plato, legis animam. Magistratus igitur qui ius corrūpit, ac leges vendit, ciuitates simul, ac ipsos Prīcipes, & corrumpat & vendat necesse est. Ex quo perspicuum etiam est, Principem, qui constituto precio magistratus creat, & se, & ciuitates quoque suas, imò Deum etiā ipsum vendere. Quū enim (vt Demosthenes scribit) Ius, finis sit legis: lex Principis opus: Princeps autem, imago Dei cuncta administrantis: consequens est, vt Princeps, qui istos honorum licitatores admittit, atque dignitates certa mercede tribuit, & ius, & legem, & se, & Deum quoque ipsum vendat. Quæ quidem omnia sic dicta esse volo, vt Principibus, quum vicini aut alij, infenso & hostili animo in fines imperij illorum incurrunt: aut vi ab hostibus occupata res

petere ipsi contendunt, aut publica regni negocia postulant, honestè liceat venales pronūtiare dignitates. Etenim si, quum necessitas vrget, sacra, sácta, religiosa, quæ nullo alioqui iure transferri ac violari debent, vendi, alienari, dissipari sine iniuria possunt: quis negabit eodem etiá nomine Magistratus distrahi licere? Set nisi ista compellant, dignitatum huiusmodi nundinatio, avaritiam arguit: quæ à Principis maiestate quam remotissima esse debet. Quū hæc itaque omnia M A R G A R I T A probè perspecta haberet, non quidè quibuscunque, set lectissimis tantum viris, sine precio tamen vlllo honores largiebatur: atque malebat potius liberalitatis fines excedere, quàm regium nomen næuo avaritiæ dehonestare. Nullum excogitari potest genus liberalitatis, quod nõ affatim exercuerit: vt, si cum eius magnificentia T. Vespasiani liberalitatem conferas, qui se diem illum perdidisse dicebat, in quo nihil dederat, tibi sordescere videatur. Fertur Galenus Imperator, Valeriani filius, petētibus nihil negauisse vnquá: quod ille quoque, de quo nūc loquebamur, Vespasianus, non faciebat solūm: set vltro
etiá

etiam omneis hortabatur, vt quæ vellent peterent. MARGARITA autē, nō modò quæcūque à se postulabātur, hilariter donabat: nec solū vnūquēque ad petendū inuitabat: verū etiam, nihil minus quàm de petitione cogitantibus, tã magna sæpe munera largiebatur, vt eius largitas nō minus pudore illos perfunderet, quàm memoriæ proditum est erubuisse Philotã, Antonij, Marci filij, admirabilem liberalitatem: ac munerū magnitudine sic territum fuisse, vt illa capere reformidaret. Præterea nō ignorabat, aliquando scripsisse Epicetum: Solem, preces & præstigias vt oriatur, non expectare solitū: set vltro fulgere, atque ab omnibus salutari: Sic Principē, plausus, strepitus, ac laudationes hominū expectare, vt beneficiat, nō debere: set beneficia spōte sua cōferre illū oportere, vt in mūdo, tãquam Sol in cœlo, splēdeat. Huius autē adeò raræ liberalitatis fructū sensere omnes, quos in suū famulitiū ex hominū propè omniū ordinibus cooptauerat. Non enim contenta erat, pactioni mercedis quam cum illis fecerat, stare: set operam etiam fidelitatēque ipsorum, inexpectata liberalitate remunerabatur. Neque

que verò quosdam imitari voluit, qui famulos suos, non liberorum quidem & hominū, set mancipiorum ac brutorum loco habēt: atque, vbi opera illorum, non dico vsi, set abusi sunt, satis sese illis fecisse putant, si, tanquam canibus, quāleuncque victum suppeditarint. Quòd si de salario cum famulis conuenerint, quum illi, diligentia, laborū ac vigiliarum suarum fructum (nempe pactam mercedem) postulant, pro beneficijs maleficia ab ingratis recipiunt, qui sæuitiā ac mille opprobria, pro liberalitate in eos adhibēt. At MARGARITA perpetuò recordabatur, præcepisse Platonem, ne domini, seruos contumelijs ac iniuria magis adficient, quàm æquales suos: & ante illum, Mosē in Deuteronomio, ne famulorum stipendia, in crastinum differātur, cauisse. Sciebat præterea dixisse CHRISTVM, operarios non esse sua mercede frustrādos: ac PAVLVM scripsisse, non debere Boui trituranti os adligari. Quæ omnia quum in memoriam reuocaret, erat in soluenda famulorum suorū annua mercede ad eò religioſa, vt, si finito trimestri, quū sese domū recepturi erant, Thesaurarius, senunos in
 promptū

promptu non habere dixisset, de cottidiana
 expensa detrahi vellet quod illis daretur: ac
 simul, solutæ mercedi auctarium aliquod, in
 viaticum adiungeret. Hac tam eximia libe-
 ralitate quum erga suos ita vteretur, exte-
 ros interim & incognitos non excludebat:
 set sine personarum delectu, regia largitate
 omneis prosequabatur. Cimonē illū Athe-
 niensem legimus, pauperes conuiuio exci-
 pere, famulisque suis præcipere solitum, vt
 collata furtim pecunia, quos inopia & ege-
 state confici audirent, iuuarent. Abdiā quo-
 que proditum est, Prophetas, impiæ Iezabe-
 lis crudelitatem fugientes, in spelunca pauis-
 se. Eodem nomine, Lucinæ virginis Roma-
 næ liberalitas commendatur, quòd illorum
 inopiam subleuaret, quos rescuisset esse re-
 ligionis Christianæ professores. Verùm, si
 fieri posset, vt in vnum locum cõerent om-
 nes, quos MARGARITA sua beneficentia
 adiuuit, nec nostra certè, nec patrū nostro-
 rum memoria, tam numerosus exercitus vi-
 sus est. Omnes enim qui grauibus morbis æ-
 gri erant, qui omnium rerum inopia labo-
 rabant, qui bonis perditis, ac patria pulsi, so-
 lum vertebant, qui persequentem mortem
 m j fugitabāt,

fugitabát, in sūma, qui aduersis casibus agitabantur, in extremo discrimine, ad MARGARITAM se, táquam ad sacram anchoram, extremúmque salutis perfugium recipiebant. Inibi alios vidisses, ex mendicitate caput emergere: alios veluti naufragiũ passos, in portu tráquillitatem amplecti: alios, firmo eius præsidio, aduersus impios defēdit: vt dixisses Gallinam esse, quæ metuens pulis suis, eos congregat, & sub alis suis fouet. Quis est (nisi qui ab omni humanitate alienus erit) qui, liberalissimæ munificentissimæque Reginæ candorem ac pietatem nõ exosculetur? non amet? non veneretur? Eá nõ improbabit Iamblichus: quandoquidē Principes requirit, qui omni genere liberalitatis subditos suos sibi obnoxios reddát: atque Gratias proferant, non ex vase, nec vasis inclusas (vt Poetæ dicunt) set nudas, ac sine vlllo prorsus externo velamento: atque huiusmodi Gratiarum decus, coronam imperij nominat. Plato quoque ipse largitatem non reprehendisset, vt potest scribens, infelicissimam esse Rempub. cuius Princeps aliquid esse suum dixerit, non cõmune subditorum. Cæterùm non sic cõmunita

munitatem illam accipit, vt nihil debeat in ciuitate Principis propriū esse (quod quidam ad platonica maiestatem cæcutientes, putauere:& cum eis deploratissima Anabaptistarum colluies turpiter ac seditiosè docuit) set vt liberalitatem intelligamus tan-
topere Principibus commendari, vt erga omneis sint munificentissimi: quasi nihil habeant, quod subditis liberalitatis iure cōmune non sit. Non defuerunt tamen, qui, quod boni omnes ac iudicio acri & certo viri, in MARGARITA laudant, vitio illi verti debere dixerint: quam nos liberalitatem nominamus, rei profusionem adpel-
lantes. Dicunt enim, in beneficijs conferendis eam adhiberi cautionem oportere, vt promiscuè ac cōmuniter, tam bonis quàm malis non conferantur: set ijs duntaxat, qui beneficio digni videbūtur. Verū, id MARGARITAM non obseruasse: neque habuisse personarum quibus benefaceret, discrimen atque delectum: vt beneficia sua non nisi bene collocaret: quibus frequēter illos qui non promerebantur, adiciebat. Hos sermones non semel modestissima Regina audiuit: set parum admodum commouebatur
m ij opinione

opinione reproborum sordidorumque hominū, quos, cū Aristophanis Patroclo, Pygmalione Vergiliano, Polymnestore Properitano, Vuidio Horatiano, Salerano Martialis, cūque huiusmodi auaritia hiantibus, sinebat illiberaliter & foedè viuere, ac pecuniæ pecuinè seruire. Interim verò, erat certè quidem in beneficijs tribuendis, erga bonos ac virtute præstantes propensior: set malis etiã ac profligatis nihil negabat. Au diuerat enim Aristotelem philosophum, cuidam deploratæ vitæ pecuniam roganti, dedisse: atque ab alio reprehensum, quòd vitioso benefecisset, repondisse: non homini se dedisse, set humanitati. Non ignorabat etiam, quod & nos non ita pridem dicebamus, Principem imaginè esse Dei, & in hoc (vt Paulus ait) à Domino ordinatū, vt minister eius sit: atque enitatur, clementia, bonitate, æquitate, ac moribus illum referre, cuius vices in terris gerit. Quare, què admodū ille patitur Solem suum communem esse omnibus: ac pluuiam quoque suam vtilem esse, iustis pariter & iniustis: vt mali, suo beneficio prouocati, resipiscant, boni verò, ad gratiarum actionem excitentur: Ita, nos om-

neis

neis ex æquo (set maximè Principes viros) summa ope niti decet, vt bonitate ac clemētia cedamus nemini: set, & amicos & inimicos, & nostros & alienigenas, bonos & malos, beneficijs cūmulatissimè adficiamus. Addebāt & aliud maleuoli homines, in quo Reginam culpa non vacare clamitabant: nempe quòd certos quosdā, & quasi ex tota familia selectos haberet, quibus propēssimè fauebat: ac lapidē mouebat omnē, vt & honoribus cumularētur, & opibus augerētur, Non equidē dubito, quin beneuolentia Regine illa singularis, multorū inuidiā illis cōflauerit: set virtutē ipsorū, quæ tantū sibi fauorem conciliauerat, nec euertere nec obscurare potuerunt. Hos rumores quum MARGARITA audiret, nihil respondebat aliud, quàm quod Artaxerxen Persarum regem, eiusdem culpæ à quibusdā criminatum respōdisse ferunt: Esse totius corporis nobilia quidem membra omnia: set nobiliora tamen esse nonnulla, quibus, tanquam magis idoneis instrumentis, animus, corporis Dux vteretur. Quibus verbis significare sagacissimus Princeps volebat, in Principum familia, nomine quidem æquales

esse omnes: set eos Principē & honoribus & donis amplioribus ornare præfertī debere, qui ingenio illorū magis respōdeāt, Id quod MARGARITA quoque sic observabat, vt vel tardissimos, huiusmodi stimulis acriter ad obsequiū incitaret. Quæro nunc à vobis, viri Alécō. si qua est virtus, quā in MARGARITA desiderare possimus: vt non debeat in laudatissimarū fœminarū ordine primas tenere. Profer cuiuscūque ætatis ac nationis Heroides: & virtutes omnes, quibus immortalitatem cōsecutæ sunt, singulatim recenseamus: si vel vnā reperies, gradu honoris aliquo, MARGARITÆ superiorem, fatebor equidem, laudes quas illi tribuimus, ex animi potius adfectu, quàm ex veritate ac iudicio proficisci. Obtrudentur fortasse nobis clarissimæ illæ Amazones, quibus virilia certè pectora, ob res præclare ac fortiter ab illis gestas, famam nominis æternā & immortalē peperere. Penthesileam dices & Hippolytam Amazonum: Camillam, Volscorum: Zenobiam, Palmyreorum: Artemisiam, Carię: Tomyrim Scytharū, Reginas fuisse: quæ, vt sexu & dignitate MARGARITÆ pares fuere: ita factōrū

ctorum gloria, superiores illa extiterūt. Dic
 quæso, quo virtutis gradu, MARGARI
 TAM, illustres illæ foeminæ præcesserunt:
 vt fateamur, præponi omnibus eā non de
 bere, quæ vel superiores, vel saltem nõ inferi
 ores habuerit. Amazones legimus, quo ex
 peditores ad pugnam conferendam essēt,
 dextrā sibi mamillā inurere solitas. MAR
 GARITA noxios omnes adfectus animi
 amputauit: quæ membra longè fatius est re
 cidere, quàm vel mammas, vel reliqua cor
 poris membra: propterea quòd nisi quàm
 ocyssimè amputentur, animi simul & corpo
 ris discrimen vertitur. Amazones armatis
 equis insidebant: ac illos nouerant, quantū
 uis ferocitate exultantes, & fessores excutiē
 tes, flectere ac frænare. MARGARITA,
 partem illam Animæ, Spiritui indefinēter
 rebellantem, recalcitrantem, frænum mor
 dentem, contra stimulum recalcitrantem,
 Ratione, quam Fides in ea illustrat & con
 firmauerat, compescuit, frænauit, domuit.
 Amazones loricatæ incedebant, set non sē
 per tamen: ut interim taceā, alias inermes
 deprehensas, alias, quantumlibet armis ful
 gèrent, gladio per pectus transfixas fuisse.

96 IN OBITVM REG. NAVAR:

MARGARITA nunquam non armata fuit: set pro galea, Spem gerebat: pro lorica, Fidem: pro scuto, Veritaté: pro gladio, VERBVM DEI: atque his armis cõtecta, nullo telo potuit tráfforari. Amazones gladiũ in hostes strinxere, exercitus stratuere, Reges vicere, cepere, victorũ capita amputauere. MARGARITAE intestinũ bellũ intercessit cũ hoste illo, quẽ nobiscũ omnes circumferimus, nimirũ cũ Carne: cuius exercitus prauæ cupiditates, atque impij & prodigiosi adfectus sũt: ac reliqua veteris Adami opera. His accedit calliditas & versutia insidiosi Regis, hõc magis timédi, quòd pietatis prætextu ad impietatem nos sollicitat: regis inquam, nempe Satanæ, quem Dominus ipse, Principem mundi huius nominat. His duobus de victoria diffidentibus, suppetias occurrit Mundus: qui maximum & fortissimum exercitum ex delicijs ac voluptatibus conflatur & conficit. Hos omnes aduersum se turmatim coorientes, educto gladio, MARGARITA fudit, fugauit, exarmauit: atque hodie in cœlo, de illis amplissimè & honestissimè triũphat. Quis gloriosiore victoriã consequi optaret? Non nego equidem

dem pulchrū & laudabile esse, si quis hostis impetum fortiter sustinuit, vrbes expugnavit, finitimos in suam ditionem subegit, imperij sui fines dilatauit, ex regibus captiuis triumphum egit: set longè honorificentius est, seipsum vicisse, ac noxias cupiditates animi omnes, victori Spiritui subiecisse. Qui enim vitijs ac cupiditatibus obsequitur, vt vrbes expugnet, ac sibi homines subigat, turpissimæ tamen seruituti mancipatus est. Set iam mihi, viri Alenconiensis, maleuolorum quorundam hominum susurrationses audire videor: qui grauiter & acerbè ferunt, quòd nos ita MARGARITAM sūmis laudibus, quantumlibet illæ veræ sint, vsque ad cælum efferamus. vt autem eas obterere, atque inuidiæ & obtrectationis qua illos grauamus, suspicionē expurgare possint, dicēt me non laudatoris, set adulatoris personā induisse, propterea quòd de MARGARITAE virtutibus multa quidem fatis & (illorum iudicio) nimis certè multa diximus: vitia autem, quæ splendorem virtutum obscurare poterant, silētio dissimulauerimus. Præter ea in hoc me reprehendere conabuntur, quòd quum debeat, qui publicè de mor

n j tui

tui vita & moribus dicit, tam vitia quæ fugiant auditores, quàm virtutes quas ipsi sequantur, referre: de Reginæ nostræ vitijs, quibus Principis amplitudo ac maiestas labefactatur, ne verbum quidem vllum dixerim. Set quam obrem Demostheni, Hortensio, Crasso, Ciceroni, atque alijs claris oratoribus, eadem culpa impacta non est? Nam quum quempiam vel laudibus celebrant, vel à periculo & aduersariorum accusatio-
ne defendunt: virtutes quidem illorum copiosè narrant: vitia verò vel tacent omnia, vel quoad eius fieri potest, dissimulant: aut si facere id cōmodè non possunt, purgant. Vellet Plato, & cum eo Maximus ille Tyrius, in ciuitate ac republica bene constituta, de virtutibus frequètem esse inter ciues sermonem: vitia autem ab illis ne quidem nominari. Doctor quoque noster Paulus, non solùm præcipit, vt simus ab omni turpitudine quam remotissimi: set, vt ne turpitudinis etiam nomen ex ore nostro effluat. Quum enim virtus ac vitium inter se pugnet, sintque inuicem duo contraria, perspicuum est, quemadmodum definito nigro & ostenso, albū quoque simul explicatur: ita definita virtute,

virtute, quid adpellari vitium debeat, simul ostendi. Quare, quum nos MARGARITAE virtutes ordine suo commemoravimus, ac eas ante Principum omnium oculos amplectēdas posuimus: nōne vitia quoque, virtutibus illis contraria, fugiēda proposuimus? Set dum tu ita MARGARITAM omni genere virtutum absoluis, & vitia retices eius omnia, illam Deo simillimam facis, qui solus est perfectus: atque mē dadium illi impingis, quum dicat Scriptura, neminem in terris versari, qui non sit peccatis ac vitijs obnoxius. Argutē tu id quidem & rectē. Si enim MARGARITAM hominem fuisse negarem, hoc est, cū reliquis mortalibus, infirmam: & sua natura peccatis subditam: impudens ego certē ac temerarius essem. Imò verò ipsa quoque, si adhuc nobiscum esset, illud non inficiaretur: quod & palā fatebatur, & in orationibus ad Christum suis luculenter confirmat. Set vellem equidem, vt qui vitia, virtutibus eius opponere & obijcere contendunt, illa nobis explicarēt. De leuibus credo admissis non loquuntur, set de grauibus: quæ nec excusari quidē, nec dissimulari possunt: & quorū a-

trocitas, regio nomini turpitudinis notam
inurit. Dicant igitur quæ illi talia in MAR
GARITA deprehenderint: nam occultari
quomodo possent? quandoquidem

Tantò conspectius in se

Crimen habet, quantò qui peccat maior habetur.

Dicant, inquam, & laudibus ipsius (si possit)
æternas maculas imprimât, quas eius virtu
tes eluere nequeât. Erat sanè (dices) MAR
GARITA egregijs animi dotibus ornata:
verùm gravitatē perpetua constãtia nõ ro
borabat: erat enĩ plus satis credula, ingeniũ
que habebat adeò versatile, vt Euripum es
se dixisses. His accedit, quòd complures, re
bus, auxilio, fauore, gratia, fovit: quorũ alij
in violatæ, alij in neglectæ religionis suspi
rionē venerât. Sũt enĩ hæ obtreçtatorũ vo
ces. O accusatores vehemētes & molestos!
nõne hæc mēdacia, viri Alēconiēses, aculeos
reliquerũt in animis vestris? Set nos falsa hu
iusmodi crimina, quæ maledici homines,
quasi venenata quædã tela, in MARGARI
TAM iaciunt, nullo negotio excutiamus.
Credulitatem ego certè, cùm in omnibus
prorsus hominibus, tũm in Principibus ma
ximè, Philosophi ac boni planè omnes viri
dãnandam

damnandam censuere. Plato inconstantie
 matrem: Cato verò in Plutarcho, malorū
 fontem, credulitatem adpellat. Solomon
 quoque leuitatis esse argumentum scribit.
 Quamobrem satis perspicuum est, eos qui
 sese credulos præbent, vt plurimum animo
 minus constanti ac voluntate parum firma
 esse. Quòd si hoc tibi in MARGARITA
 concederem (quod facere non possum) cur
 tu mihi vicissim excusari in ea posse non fa-
 terere? Habèda enim sexus ratio est, quem
 varium & mutabilem poeta, Petrus autem
 Apostolus fragile ac infirmum vas esse, scri-
 bit. Set quis vnquam fuit omnibus numeris
 tam absolutus, cuius vitam aliqua nubecu-
 la non offuscarit? Qui vnquam Principes
 fuere Alexandro & Cæsare fortiores? at il-
 le vinolentia tamen, hic ambitione immo-
 dica suo nomini labem adpersit. Socrate
 nihil sanctius, nihil prudentius: at qui timidi-
 tatis vitium non effugit. Eius discipulus Pla-
 to, parum pudici amoris suspectus fuit: illi
 usque auditor Aristoteles mollitiei non
 non euitauit. Catonis grauitas ad sui otter-
 uatiam omnes perpulit: verum nescio quid
 eius amplitudini detractū est ex cōpotati-
 n iij onibus

onibus quas in multam noctem protrahere solebat. Patriæ patri, ac Romanæ libertatis vindici Ciceroni, virtutis & eloquætiæ gloria clarissimo viro, obiectū fuit, quod fellis duabus federet: in quo inconstantiæ notabatur. Quòd si omnes & Prīcipes & Imperatores, & Philosophos atque adeò illustres, cū viros tūm fœminas in medium proferamus, ne vnum quidem reperies, qui vnde cūque fuerit absolutus. Solomō diuina sapiētia præditus erat: & Davidē Dominus ipse seruū vocat suū. fœda tamē mulierositas, illū in idololatriā, hunc in adulteriū homicidiūque impulit. Quinimo Petrus ille Apostolus, tametsi Dei Spiritum haberet, Ecclesiæ que Christianæ Prīceps futurus esset, in reprehensionē tamen incurrit. In sūma, quis fuit vnquam pietate, fide, sãctitate, virtutibus planè omnibus adeò insignis, vt crimē aliquod non fecerit? Id si ita non esset, frustra clamaret Scriptūra: Vanitati nos omnes esse obnoxios: omnes à recto declinasse: nec vnum quidē esse, qui bonū agat. Quòd si omni prorsus vicio careremus, quam ob causam nos Dominus orare præciperet, vt noxæ nobis nostræ non secus dimittantur,

ac proximorū in nos offensiones condonamus? Quæ nō ita dico, vt intelligamus, acerbata quidem & nefanda vitia, aliorum criminibus excusari posse: neque interī pro nostra virili eniti nos & contendere debere, vt vita nostra delictis quamminimè labefactetur: set vt ostendam culpa non vacare illos, qui in Regina nostra, quod præstare nemo hic valeat, requirunt: quique quum ad sua tubera cæcutiant, ad verruculas aliorū sunt oculatissimi. Vt nos itaque ad MARGARITAM nostram redeamus, tametsi iure negabimus, incōstantiam quæ illi à maledicis exprobratur: & quod illi in crimen vertunt, ad sexus naturā relegare possimus: tamē quod illi leuitatē nomināt, nos cādorē & (vt cū Scriptura facta loquamur) simplicitatem fuisse dicemus. In Genesi, Iacob à simplicitate commendatur: & nobis Hiobus proponitur simplex & rectus. Scribit quoque Solomon, iustū in simplicitate hic viuere, ac in simplicitate cordis Deum querendum esse. Clamat Dauid: Dominū cordis simplicitatem diligere. Paulus etiam Corinthijs scribens, gloriatur sese in simplicitate, non in carnali sapientia in mundo ver-

fatum fuisse. Porrò simplicitatē illā cordis,
 pro candore interpretatur: quum ijsdē Co-
 rinthijs Macedonum commendat charita-
 tem: quòd quanuis diuitijs non adfluerent,
 tamen Ierosolymitanis, simplici animo, nē
 pe ingenuo & non fucato, necessaria suppe-
 ditassent. Eandem quoque virtutē Hiobus
 extollens, scribit, Deum simplices nunquā
 destituere, nec à sese arcere: malignis autem
 nequaquā manus adiutrices dare. Set quor
 sū hęc omnia, viri Alēconiēses? nisi vt perspi-
 cuè ostēdamus, quā maledici in MARGA-
 RITA inconstantiā mutabilitatēque mē-
 ris nominauere, nos iure simplicitatem ad-
 pellare, hoc est ingenuitatē candorēque
 animi, nihil malitiæ, nihil perfidiæ, uihil do-
 li cogitantis. Set vnde cādor ille, nisi ex cha-
 ritate? Charitas enim (vt ait Paulus) nō co-
 gitat malum, neque maligna est. Quū enim
 aliena ingenia ex suo ingenio MARGA-
 RITA metiretur, facilè profectò sibi impo-
 ni patiebatur: facilè falli se & decipi sustine-
 bat, que neminem fallere voluisset. Est autē
 Principibus & potentibus viris hoc peculi-
 are & quasi congenitum, vt ijs facilè credāt,
 quorum consilio & prudentia reguntur: ac
 proinde

proinde si quid aliquando contra boni Principis officium agant, quâquam non sint in totum excusabiles, est tamen id illis impu-
tandum, quos à latere, ab auribus, à consilio habent: velut illis tribuendum putabimus, si prudenter, si rectè, si pro veri Principis officio imperium suum gubernabunt. Set quid? (dicet fortassis maledicus) simplicitati ne illi tuæ atque animi candori tribues, quod MARGARITA perhumaniter eos exciperet, qui de fide ac religione nostra minus christianè sentiebant? Illud ego quidè nec dico, nec tibi etiam concedo. Quisquis autè erit, qui notam illâ MARGARITAE inurere tètabit, is aut ipsam nõ nouerit oportet: aut est mortalium omnium impudentissimus. Set fingamus ita esse, vt nonnullos ipsa iuuerit, quorum finis & exitus, illorum impietati testimonium præbuit: nõ quid ex eò colliges, impiam quoque fuisse illam? Atqui iubet Iohannes, ne ex legibus ac impijs, sanam doctrinam non adferentibus, domus pateat nostra: imò vero ne salutè quidè illis dicamus: quod qui fecerit, comunicat operibus eorũ malis. Verè id profectò & christianè. Set si quis ad te venit, cu

ius tu mores nondū explorasti, illū ne à colloquio arcebis tuo? Id si feceris, præterquā quòd inhumanitatem tuam prodes: fratrem etiam tuum, contra Christi prohibitionem secundum aspectum iudicabis. Quòd si eū in domum tuam receperis, ac illum perspexeris, sermone, scripto, moribus, christianā pietatem referre: an ipsum à tua familiaritate disiūges? an illi domo tua interdices? an illi denique dicā impinges, priusquam latentem in corde impietatem in publicum deprompserit? Id te nec arbitror facturū: nec in alio, si faceret, probaturum esse: cur tu igitur in MARGARITA damnabis? Erat ipsa mortalium omnium humanissima & liberalissima: cuiuscunque ordinis ac nationis homines ad colloquiū admittebat: à domo & familia sua arcebat neminem: si quid rogaretur, eum qui rogaret, repulsā accipere nolebat: quid mirū si inter natione, ordine, professione tā dissimiles, morū quoque & opinionum dissimilitudo intercessit? Set nullos officiosius amplectebatur quàm doctos viros: eos præsertim qui cum eruditione pietatem coniunxerant. Probabat quidē omnium doctrinam & mores: set cū Apostolo;

stolo, quod bonū erat tenebat. quūmq̄ue spiritushominum examinasset, quos ex Deo esse constabat, materno illos adfectu complectebatur. Set si qui Dei non erant, hoc est, quorum facta cum verbis pugnant: quorum vita plena erat offendiculi: quorū doctrina, Dēmoniorū adflatus erat, nēpe doctrina impia, sacrilega, reijciēda: vbi eos acriter obiurgauerat, vbi tota re errare ostēderat, vbi denique ad veritatem perhumaniter reuocare tentarat, si ad sese redire nolissent, ex Pauli præscripto, hæreticū post vnam aut alteram admonitiōē euitari iubētis, quāocyssimē illos domo, familia & cōsuetudine sua excludebat. Quòd si tu me à veritate aliena dicere existimas, audiantur MARGARITAE domestici, audiātur tot ac tanti viri, qui penitus illam cognouerāt: sunt enim illi locupletissimi & certissimi testes eorum, quæ vobis dico. Quòd si fatiffacere ipsi non possunt, testimonium cum illis MARGARITAE vita perhibebit: quæ, cū dictis tum factis, singulare ad pietatem cultūmq̄ue religionis, exēplum dabit. Si autem neque homines, neque vita eius, obstinatæ maledicentiæ blaterones, de

sententia dimouere queūt, scripta eius habemus, quæ malignos, non calumniæ tantum, set & amentiaē conuincāt. Nam, quāmpie, quāmp sanctè, quāmp religiosè de fide Christiana sentiret, ipsa adeò loquūtur: vt qui id negabit, non inscitiam solūm, sed impietatem quoque suam abunde testabitur. Quæ quidem omnia, si nondum ab animo tuo semel conceptam & infixam radicitus sinistram de MARGARITA opinionem dispulere: vel hoc vnum negare nō potes, quod Iohannes scribit: Beatos esse illos, qui in domino moriuntur. Set qui ita moriuntur, nisi qui fatentur, IESVM esse CHRISTVM, filium Dei? cuius sanguine à sordibus planè omnibus purgati, atque patri Deo reconciliati, ac per fidē in filios ipsius adoptati, cœlestis hæreditatis, nempe vitæ eternæ, heredes scribimur? Set Iesum illum sic adferere, vnde nobis datur? nō id ex Philosophorum certè præceptis, non ex Sophistarum contentionibus, non ex iudicio carnis, non ex hominum statutis, nō ex humana denique sapientia haurimus. Docet quidem Scriptura sancta, quid de IESV CHRISTO persuadere nobis ipsi debeamus:

beamus: verum vt illud perſuaſiſſimum fit, ſolus confert, de quo Paulus ait: Nemo potest dicere IESVS CHRISTVS, niſi à Spiritu ſancto. Quod quum ita fit, quæro à vobis, viri Alencon. ſi nihil eſt CHRIS-
STO cum Belial, nihil luci cum tenebris commercij, an Spiritus ille ſanctus animos eorū occupabit, qui Athei, qui Anabaptiſtæ, qui Iudæi, qui Gentiles, qui hæretici ſunt? Quid nos itaque de MARGARIT A iudicandum putabimus, cui quum grauis morbus quo ægra erat, tres prope dies antequam hinc decederet, illi ſermonē incluſiſſet, atque vbi animam efflare voluit, reſtitutus ei fuiſſet, moribūda voce clama-
uit: IESVS, IESVS, IESVS, cūmque hæc dixiſſet, Spiritum emiſit. Quòd ſi IESVS in intimo cordis eius reſſu infixus nō fuiſſet: ſi IESVM per fidem non adprehendiſſet: ſi ſpem ſalutis ſuæ in IESVM non deſiſſet, quomodo Spiritus eius, talē vocem per ſui corporis organa edidiſſet? Credibile eſt itaque, Spiritum illum ſanctum moriēti adſtiſſe: quod quū infidelibus ac reſprobis non detur, ſet electis ſolū ac piis: nunquid iure clamare poſſumus: BEATA

110. IN OBITVM REG. NAVAR.
MARGARITA, QVAE IN DO-
MINO MORTVA EST. Dicam
& vobis aliud, viri Alencon, quod maximè
confirmet, Spiritũ sanctũ morienti M A R-
GARITAE non defuisse: qui & F R A N-
CISCI fratris mortem illi adnunciauerat:
& suam quoque ipsius, priusquam decube-
ret, prædixerat. Erat enim tum M A R G A-
R I T A Thuffoni, quando F R A N C I-
SCVS è medio sublatus est, cuius mortem
nemo erat qui renunciare illi auderet. Nã
tam arctum inter eos necessitudinis frater-
næ vinculũ erat, vt nec maiorũ nostrorum
nec nostra etiam memoria, secundum vel
auditum vel visum fuerit. Rogarat toties
eam frater per literas, paulò antequam ipse
decederet, vt in aulam sese reciperet: quo
qui semper fuerat animorum nexus indisso-
lubilis, corpora dissolui nõ sustineret: atque
vt simul in mũdo educati, simulque institu-
ti fuerãt, ita simul è mundo tolleretur. Cæ-
terùm, quo die F R A N C I S C V S nobis
sublatus est (id enim postea mihi ipsa nar-
rauit) visa sibi est in somnis illũ intueri pal-
lidum, & gemebunda voce Sororem adpel-
lantem, vnde nescio quid sinistra quidem
ominata

ominata, misit in aulam complures Curso-
res, qui de Regis fratris valetudine percon-
tarentur, & vt sese haberet, illi renunciarēt:
verum redibat nullus. Quadam autem die,
quum rursus inter dormiendum, frater illi
adparuisset (agebatur autem quindecimus
dies, ex quo fatis ille concesserat) à dome-
sticis petiuit, quidquā ne ipsi de Regis va-
letudine accepissent: quumque respondi-
sset, audiuisse se perbellè illum valere: Tē-
plum adire voluit. Inter eūdem, Thomam
Custellarium, optimæ fidei ac perspicacissi-
mi ingenij adolescentem, Secretariumque
suum accersit: quumque illi literarum ar-
gumentum recitaret, quas ad Principem
quandam aulicam statuebat scribere, vt ex
ea intelligeret, qua esset frater valetudine:
ecce in altera claustrī parte, quædā eius so-
dalitij, quæ cerebro laborabat, gemere, ac
lachrymas emittere audita est. MARGA-
RITA, vt erat natura sua ad cōmiseratio-
nem propensissima, illuc festinat: quam ob-
causam fleat, rogat: si quid velit, vt postu-
let cohortatur. Illa tum lamentis magis ac
magis se dedere cœpit: ac reginā intuita, se-
se dixit casum ipsius deplorare. Hæc vbi

MARGARITA audiuit, ad suos conuerſa: Vos me, inquit, de Regis morte celabatis: ſed Spiritus Domini, per inſanam iſtā mortuū eſſe illū mihi reuelauit. Quum autē hęc dixiſſet, in cubiculum ſuum reuerſa, nihil prorſus egit muliebri ac effœminatum: ſet in genua procumbens, gratiam habuit Deo maximam, pro ſingulis eiuserga ſe beneficiis. Porrò paucos etiā ante dies quàm decumberet (quod nos ab iis accepimus, quibus MARGARITA retulit) ei viſa eſt in quiete egregia facie fœmina dicere: fore vt breui coronam indueret, quam ex omnis generis floribus confectam, illi oſtentabat. Non ignorabat ipſa, ea interpretatione explicādum ſibi ſomnium illud non eſſe, vt paucis diebus interire deberet: ſet nō vſque adeo tamen contempſit, vt quid potēderet, apud ſe non cogitaret: ac coronam illam, pro æterna beatitudine interpretata eſt. Ridebunt iſta ſupercilioſi cenſores noſtri, ac dicēt: & ſuperſtitioſam fuiſſe MARGARITAM, quæ ſomniis fidem habuit: & nos Sanniones eſſe, qui talia de illa recitemus. Sēt, aut nobiſcum Chriſtiani ſunt, quibus hęc ludibrio erunt, aut Philoſophi,

aut

aut planè Arthei ac exleges. Quòd si ex illorum sunt numero, qui religioni nostræ parum admodum tribuunt, ac philosophicis eam traditionibus postponendam iudicant: respondeant igitur, quid de Platone, de Aristotele, de Cicerone, de Valerio Maximo censeant: quorum scripta de huiusmodi diuinatione, recepta à maioribus nostris, & nobis quoque tradita extant. Vult me Philosophus eò impellere, vt credam, vanas ac futiles non esse diuinationes somniorum, quorum disciplinam euentus ac res comprobant. Porro vt id melius persuadeat, proferet duorum Arcadum exemplum, quorum, qui ad cauponè diuerterat, visus est in somnis ei, qui erat in hospitio, illum orare, vt mortem suam ne inultá esse pateretur, interfectú se à Caupone, in plaustrum coniectum, ac stercore tectum esse: quod ita quidem ille, mane deprehendit. Id si credibile est, quare non credam, potuisse FRANCISCVM, in quiete, MARGARITAE sorori, mortem suam nūciare? Rutiliá Spartiatá proditum est, quum maritum in bellú profectum, multos menses expectasset, nec aliquid de illo rescuisset, quadam die à fo-

ro domum reuersam, caniculam quam in deliciis habebat, tristem ac gembūdā offendisse: ac ex eo mariti mortem, quam postridie audiuit, diuinasse. Id si me vis credere, cur non etiam credam, insanam illā mulierem, MARGARITAE, fratris mortem significare suis lachrymis potuisse? Apud Platonem Socrates, quum in publica custodia esset, vidissetque in somnis, forma & specie liberali foeminam sibi Homericum illum versum dicentem,

Tertia te Phthiæ tempestas læta locabit:

Critoni familiari suo, sibi post tertiū diem esse moriendum prædixit: atque vt dictum est, ita scribitur cōtigisse. Si me Platonius, hæc vt credam impellere conabitur, fateatur necesse est, foeminam illam, quæ in somnis MARGARITAE dixit, breui coronā ei quam ostentabat, induendam esse: de corona vitæ intellexisse, quam esset mortuo corpore susceptura. Quòd si cū Christianis viris negocium nobis erit, eos nō puto negaturos, consueuisse Dominum, quādoque in somnis, quādoque etiam per externa signa, volūtatem nobis suam significare: & quid nobis futurum sit, reuelare. Vacauit ne
myste

mysterio scala, quam in somnis Iacob vi-
 dit? Ioseph quoque somnia, vaná ne & cō-
 temnenda, an diuina potius fuere? Quod in
 quiete Dominus, Abimelech, quod Prophe-
 tis, quod Ioseph viro Mariæ, quod Magis
 etiam locutus est, quàm verum & planè di-
 uinum fuerit, exitus ipse satis testatur. Dices
 vera nō esse omnia, quæ nos somnia nomi-
 namus: fateor id ego equidem tecū: ac ob-
 scura quoque multa esse dico: set sunt etiam
 vera pleraque, quæ iis qui illa bene obser-
 uant, incredibilia carnis iudicio, adnūciant.
 Somnia obseruari Dominus prohibet: set
 somniorum quoque interpretationē ei re-
 linquēdam esse, Scriptura clamat. Nō sunt
 itaque obseruāda, quæ in non satis integra
 quiete obueniūt: nempe (vt in Platonis po-
 litia Socrates ostendit) quæ, qui vino & ci-
 bo onusti sunt, perturbata cernunt & confu-
 sa. In obscuris autem, ad Spiritum sanctum
 recurrendum est: qui quum nostro Spiritui
 testimonium ferat, filios Dei esse nos: haud
 dubiè, in anxiis ac incertis rebus, attonitos
 nos & turbatos non est relicturus. Quod au-
 tem ad Epicureos & Atheos pertinet, quid
 de somniis ipsi sentiant, non est quærendū:

quandoquidem (vt Cicero scribit) sentiunt nihil vnquam elegans, nihil decorū. Quum enim animis nostris diuinitatem prorsus omnem auferant, in eis præfagitionem extrinsecus iniectam, atque inclusam diuinitus esse negabunt. Set eos Philosophi, Platon & Socrati non anteponēt: Christiani Scripturæ sacræ non præferēt: boni autem omnes & iudicio aliquo præditi viri, vt infa nos illos ac furiosos adspernabuntur. Non est itaque absurdum, quòd M A R G A R I T A M diximus, ex suo somnio, propinquā sibi mortem diuinasse: quum euentus rei factis id postea confirmauerit. Nam ex eo tempore, bona sua abdicauit omnia, & Regi marito, pro suo arbitratu disponenda reliquit: domesticas occupationes, contra morē suū neglexit: de aliorum rebus ac negociis cognoscere amplius noluit: à solitis scriptio- nibus animum reuocauit: omnia cœpit fastidire: de iis autem quæ futura post mortē suam esse præuidebat, ad eos scripsit, quorū intèrerat: quumque rebus ita suis omnibus prouidisset, nouissima valetudine dies viginti conflictata, xi. Calend. Ianuarias, Odosij Tarbellorū, sub quinquagesimum nonum

nonum ætatis suæ annum, è vita discessit. Quæ nos hæctenus de MARGARITAE virtutibus, pro quantulacunque ingenioli nostri facultate diximus, vos omnia, viri Alencon . in Principe vestra perspexistis: & me vera dixisse, vestro magno commodo estis experti. Nunc, incomparabilem illum thesaurum morte vobis ademptum, doletis: facitque id vobiscû Gallia vniuersa: nec sanè iniuria. Quum enim nobiscum illa viueret, quàm esset nobis omnibus necessaria, non planè cognoscebamus: at hodie, & agnoscere cœpimus, & ante paucos annos magis ac magis experiemur. Nam, què admodum, qui nobilem Smaragdû aureo annulo inclusum gestat, quâtumuis suo intuitu oculos eius impleat, nec satiet, non tamen prius sentit, quantum adiuuenti gratiosa eius viriditas adferat, quàm quum è loco suo exiliit: tunc enim, nō vidēs amplius obiectum illud, quo acies oculorum recreabatur, perditam gemmam deplorat, quæ illi, quum præsens esset, vilescibat. Ita bonorum certè ac virtute præstantium, tantisper dum nobiscum versantur, atque ipsorum opera vtimur, vtilé esse nobis præsentiam.

quadantenus agnoscimus: set, vbi fato sublati sunt, aliquanto post testificatur eorum absentia, quantum illi reipub. dum viueret, prodesse. Quod quum verum sit, illos ipsos interrogemus, quos MARGARITA suo favore prosecuta est, sua autoritate iuuuit, sua liberalitate subleuauit. Quot viduas, quot orphanos, quot egenos, quot afflictos, quot senio confectos, annua pensione sustentabat: qui hodie, tanquam oves percusso pastore, hac atque illac dispersi, ad quem se recipiant querunt? bonorum virorum auribus opplorant? grauem suum & miserabilem casum deflent: at nullos interim, aut certe paucos reperiunt, qui acerbitatem luctus ipsorum, consolatione leniant. Quod si illi, quorum rebus, MARGARITAE mors irreparabile incommodum ac detrimentum importauit, moerore & fletu conulescere deberent, moestitudinem ego vestram, viri Alencon. orationis lachrymis adiuuarem: quandoquidem nullos video, quos magis oporteret moestos & sordidatos incedere, quam vos: qui Principem amissistis, quae vos amore ac beneuolentia arctissime complectebatur: ac de rebus & comodo

dis vestris, æquè atque de suis sollicita erat. Amicitiam vestram, vicini omnes vestri, dū illa viueret, ambiebāt: neque vlla erat apud Gallos natio, quæ Alenconiorum nomen non reuereretur: non ob aliud certè, quàm quòd vos MARGARITAE sciebant esse charissimos: quæ si aliquā accepissetis iniuriam, sibi factā duxisset. Nunc, & in vos vicini vestri incurrunt, & cæteri propè omnes despiciatui vos ducūt: quandoquidem sciūt anchoram vestram præcisam esse. MARGARITA, Senatum vestrum languentem, ad pristinam virtutē reuocauerat: frequētē illum in vrbe vestra fecerat: hodie vnà cum eius corpore extinctus est. MARGARITAE opera, amissam libertatem receperatis: ac illā (dum ea vixit) retinuisistis: hodie adēpta vobis illa, & aliò detrusa est. Atque, vt vno verbo calamitates vestras omnibus complectar, mortua MARGARITA, omnes simul Alenconiorum spes atque opes conciderunt. Hæc ego quum dico, atque in memoriā incurro, cū priuararum, tum publicarum miseriarū, in quas nos MARGARITAE mors cōiecit, vix mihi certè temperare queo, quominus in la

p iij chryz

chrymas effundar. Nam præfagit animus, longè grauiora capiti nostro mala immi-
nere, quæ MARGARITAE præfentia re-
tardabat: nifi Dominus, illa pro fua pietate
à nobis arceat. Sed quid proderit, nos la-
chrymis & lamentis muliebriter dedere?
Non nego equidem, humanitati condonân-
dum eſſe, vt, qui ſuis adfectibus orbatur, nẽ-
pe, qui vxorem, patrem, matrem, fratres, li-
beros, amicos, & quæcunq; habet chariffi-
ma, amiſerit, cõmoueatur & doleat: ſet tale
profectò temperamentum in luctu noſtro
adhibendum eſt, vt ethnicis ac gentilibus,
& impiis etiã ac exlegibus, qui religionẽ nõ
ſtram ludificant, omnis prorfus ludibrii, &
calumniæ occaſio tollatur: atque dolor no-
ſter Chriſtianifmum ſpiret. Quibus M A R-
GARITA ſublata eſt, reliquit Mors mœ-
ſtitudinis amplam materiã: ſet cur ita dei-
ciẽtur animo, quim nec dolor, nec lachry-
mæ, nec eiulationes, remedium iſtis malis
adferant vllum? Non dubito, quin ipſa ex
morbo decumbente, quo extinãta eſt, ſi li-
cuiffet ſalutem eius morte redimere, com-
plures id feciffent, quod pro Admeto Alce-
ſtis fecit. Hodie quoque, ſi à Deo impetrare
poſſe

possemus , quod apud Poetas Laodamia
 suis lachrymis exorauit, vt in solatium mœ-
 roris, MARGARITAE mortuę vmbra-
 m videremus: credo ego certè non defuturos,
 qui, vt illa in Protefilai, sic in eius amplexi-
 bus, spiritum emitterēt. Set , quum talia nō
 debeamus nō solùm à Domino petere, ve-
 rū ne cogitare quidē, quid nobis faciēdum
 restat ? Euadnen imitabimur , quæ quum
 Capanei viri sui celebrarentur exequię, sese
 in eius rogum coniecit? An, quod Cleopa-
 tra mortuo Antonio, quódque M. Plautius
 fecit, dum Tarenti, Orestillæ vxoris paren-
 talia fierent, nobis manus inferemus? Forte
 igitur ac nobile facinus Portiæ illius seque-
 mur, quæ, Bruto extincto, se haustis carbo-
 nibus suffocauit. Hæc si nos faceremus,
 quid de nobis daremus iudicādum ? quis in
 nobis mentem, iudicium ac rationem non
 desideraret? Dices forsan, nobis in corpora
 nostra non esse sæuiendum : set hoc saltem
 tibi dari postulabis, vt vestigia sequaris Ar-
 temisiæ, quam legimus, morte Mausoli viri
 sui, ad eò commotam fuisse , vt incósolabi-
 li dolore contabuerit. Sed vter magis cor-
 pori parcit suo, qui currit ad laqueum, an

qui se diu noctúque suspiriis, mœrore ac
 tristitia conficit? Verùm, nos ista meditan-
 tes, Apostolus Paulus reuocat: quum eos
 ait, ignorantia cum Gentibus obcæcatos es-
 se, & spe decidisse: quorum animus, ex mor-
 te suorum, immodico luctu, atque acerbâ
 mœstitudine obnubilatus, dolore deiiciitur,
 consternaturque. Quòd si M A R G A-
 R I T A E mortem nobis deflendam puta-
 mus, sequamur igitur Antonini Pij exem-
 plum, qui Faustinae vxori vita functæ, diuis-
 nos honores instituit: ac ei statuas erexit.
 Defleamus ergo illam, sicut Antimachum
 poetam Græcum, Lysidicen vxorem fleuis-
 se legimus: nimirum flebili elegia, quæ vir-
 tutes ac laudes ipsius cõtineat. Quanquàm
 tamen, neminem puto, vel in dicendi fa-
 cultate tam feliciter versatum esse, vel ad
 Homericam dignitatem, aut ad Maronia-
 nam grauitatem, tam prope vnquam acces-
 sisse, vt melius possit M A R G A R I T A M
 ad viuum pingere, quàm suo se ipsa penicil-
 lo pinxit: nimirum scriptis suis, ingenium,
 eruditionem, pietatem, ac mores planè eius
 sic referentibus, vt iam non sit opus statuas
 illi erigere, quæ sese toti mūdo satis conspi-
 cuam

cuam ac imitandam reliquit: nec diuinis illam honoribus prosequi, quæ & omni honore maior est, & hodie ea diuinitate perfruitur, quam Deus opt. max. sibi fidētibus, post mortem in regno suo largiturus est. Quid putas illa tibi diceret, si te muliebris lachrymis se deflentem intueretur? No uerūt ij, qui sermones eius audiuerūt, quos de Animę immortalitate, ac de cœlesti beatitudine, paulò antequam è mundo decederet, habebat, quàm parum mortē formidaret: quàmque hilari & læta facie illā expectaret, quam in procinctu esse persentiscebatur. Imò verò mortem amplecti videbatur, vt auspiciatum aliquod nuncium: atque aduentui eius non minus congratulabatur, quàm suæ libertatis vindici. Iam, cur id nos MARGARITAE inuidebimus, quod ardentibus votis exoptarat: quódque ubi consecuta est, incredibilem animi lætitiã præ se tulit? Si nobiscum adhuc illa uiueret, & malis multis iactaretur, molesté ne ferres, ab illis eam liberari? Atqui, Euripides scribit, Mortem maximū esse malorum omnium remedium: Aeschylus, solam esse ait, quæ malis insanabilibus me-

q ij detur.

derur: Cicero abduetricem à malis vocat? Quid autē hic mundus aliud est, quàm malorum immēsum mare? Nunc itaque, quū malis omnibus liberata MARGARITA fit, quid nos malis iterum illam implicari desideramus? Quum eam videbas in lecto, cum morbo cōflictantem, nonne voluisses Hippocratem aut Galenum reuixisse, qui sanitatem illi restituisset? Mors, quam Sophocles vltimum morborum omniū medicum adpellat, votis tuis affatim respondit: quid tu amplius doles, eam morbo omni releuatam esse? Quòd si superstes adhuc esset, & clausa in aliquo carcere teneretur: an illi liberatorem inuideres? Themistius, animam dicebat, in corpore præter naturā ligatam esse: ac vitam à vi deducebat: propterea quòd, vi ac vinculis in corpore retineatur. Et Cicero, corpus nostrum animæ carcerem vocat: quòd animus, quum à corpore discedit suo, tanquam è carcere soluitur. Itaque, dolere MARGARITAE mortem, nihil profectò est aliud, quàm illā cupere, perpetuis vinculis mācipatam esse. Quòd si vidisses illam, in mediis fluctibus rimosa aliqua & putri naue vectā, ventis ac
procel

procellis agitari, ægrè tuliffes, fi ad portum, adpuliffet? Sed quid est hic mundus aliud, quàm (vt Chryfostomus ait) vefaniens mare: cottidie, cùm noua, tum horrenda discrimina pariens? Omnia tumultuum & turbarum sunt plena: omnia scopuli ac præcipitia: omnia rupes sub aquis latentes: omnia finuofæ cautes: omnia immenfi fluctus: omnia nimbofæ procellæ: omnia terrores ac minę mortis. Corpus autem nostrum, cymba est fatiscens, in medio illo mari posita: quæ, nisi à peritiffimo nauclero (nimirum à Gratia diuina) regatur, vna falus reliqua erit, nullã spërare salutem. Ab illis periculis omnibus MARGARITAM Mors eripuit: Mors seruauit: quam ob id Sotades, mortalium omnium portũ nominat. Ad dam, si placet, & alias aliquot rationes, quæ perspicuè confirment, ob MARGARITAE mortem potius exhilarandos esse animos nostros, quàm tristitia & luctu conficiendos. Fingamus nos nunc eam cõtueri, postquam omnibus responsa dedit, postquam mille literas sua manu consignauit, postquam piam aliquam & grauẽ scriptio- nem meditata est, postquam denique cùm

publicis, tum priuatis negociis vacauit, in lecto iacētē: cuius anima, quæ totum diē per corpus distenta, & in sensus sparsa fuit, tanquam deposito onere, sese per dulcē somnum recreat, & in secessum abdit: ita, vt nunquam visa sit dulcius & quietius dormiuisse: quis nostrum requietē eius grauatim ferret? Quòd si Cubicularius illius, quosdā in cubiculum introduceret, qui strepitu & clamore dormientē expergefacerēt, nonne maledicta in illū omnia cōferremus? nōne quiescente ipsa, silentium omnibus indicēremus? nonne, vt sensim ac pedetentim incederent, admoneremus? Quāobrem igitur, hodie id quoque non facimus? Etenim si Scripturæ sacræ fidem habemus, non est MARGARITA mortua: sed dormit. Atque testis est Cicero, nihil tam simile morti esse, quàm somnum. Id confirmat, quod Aristoteles de Leontino Gorgia scriptum reliquit: qui, quum morti proximus esset, ac deficientibus illi viribus, sensim in somnum delapsus iaceret, interrogatus quid ageret, respondit: Somnum iam se fratri suo tradere. Quare, quum MARGARITA multis & magnis laboribus exatlati, nunc dormiat,

miat, quid eius quieti obstrepimus? Neminem vidi vnquam, qui doleret, quum profectiōe in aulam Regis fratris pararet, & selecticæ inderet. Quid autem est aliud Mors, quàm (ex sententiâ Platonis) permutatio quædam ac trãsmigratio animæ, ab hoc in alium locum? nempe (vt idem ait) è mûdo in cœlum: cui, soluta semel hac compage, restituitur. Profecta quidē MARGARITA est in aulam summi illius, totius orbis Imperatoris ac domini Dei: cuius præsentia, in perenni gloria & beatitudine perfruitur: ad quam, dū in mundo versabatur, toto Spiritu anhelabat. Vis ne illam è cœlo deturbare? vis cœlestibus ac immortalibus gaudiis priuare? vis à tranquillitate, ab ocio, à libertate, à felicitate: ad curas, ad labores, ad seruitutem, ad miseriam reuocare? Iniuerat certè à multis iam antè annis, iter durum, inexplicabile, ac periculosum: nunc illud confecit, quo confecto, nulla iam ei cura, nulla sollicitudo futura est: cuperès ne illam, in media via defecisse? Hæc vos omnia, viri Alencon. veritati consentanea esse non ignoratis: & mihi simul adsenietis, à ratione ac certo iudicio lōgè alienum esse,

corpus fatigare: & quum ea perdidimus, de
 quibus recuperandis nulla spes reliqua est,
 discrucari. Cuperemus certè omnes, lachry-
 mis & eiulationibus nostris, MARGARI-
 T A M, in vitam reuocari: set fieri nunquã
 id posse, quis ambigit? Desideramus omnes
 eius præsentiam: ac eam vellemus diem ex-
 tremum morte non confecisse: id tamè vel-
 le non debemus. Nam, quid hoc aliud est,
 quàm voluntati diuinę nostram voluntatẽ
 opponere: quæ tamen, illi, tanquam serua
 Heræ & dominæ suæ, prorsus subiicienda
 est? Quid nos itaque volumus, vbi volũtas
 nostrã nihil planè potest amplius? Concla-
 matum est. Sed quosdam audio luctũ suum
 defendere velle excusatione pietatis ac me-
 moriæ: quasi nõ aliter, vel illorum à nobis
 memoria celebretur, quàm quum lachry-
 mis illorum monumenta conspergimus.
 Sed sapiens non est & probabilis ista excu-
 satio: nimirum, propter eã quòd MARGA-
 R I T A E virtutes satis possunt animos no-
 stros in memoriam illius reuocare. Sepul-
 chra nos & statuas non requirimus, quibus
 excitemur vt eius memoriam vsurpemus:
 id enim illorum est, qui infixum animum
 in

in mortuorum amorè non habuerunt. Si-
namus igitur frigidus istos & fictos lauda-
tores, vel sepulchris legendis, vel imagini-
bus intuendis redire in mortuorum memo-
riam: nos MARGARITAE scripta habe-
mus, quorum lectione, semper in memoriã
Reginæ Nauarrorum ipsi redibimus. Quòd
si etiam eius memoriã planè abiecissemus,
habemus tamen aliud, quod in nobis illam
reficiat: nimirum Principè singulari virtu-
te præditam: quam quoties contuebimur,
memoria imaginis MARGARITAE
oculis nostris inhærebit. Si nos rei cuiuspiã
desiderio flagramus, eius rei nomen in ore
nobis sedet (illo enim recreamur) ac si
quid oculis nostris obuerfetur, quod nos in
illius rei memoriã redigat, eius cõspectu
reficimur & confirmamur. MARGARI-
TAM VALESIAM, Francisci Galliarũ
Regis Sororem vnicã, Reginã Nauarræ,
Alenconiorum Ducem, bonarum literarũ
patronam, perfugium ac præsidium omniũ
adflictorum, mortuam desideramus. Alterã
nobis Deus reliquit MARGARITAM
VALESIAM, Francisci illius filiam, HEN-
RICI prudentissimi ac victoriosissimi Gal-
liarum

liarum Regis Sororem vnicam, bonarum
disciplinarum studiosam, eruditorú homi-
num amantissimam, atque omnis generis
homines liberalitate adficiētem. Nomine,
cognomine, sanguine, insignibus non diffe-
rūt: magnitudine fortassis differebāt, quòd
illa Regina esset, hęc verò regium nomen
adhuc expectet: dignissima tamen quæ to-
tius orbis Dominatori & Monarchæ alicui
collocetur. Quòd si pientissimus ille Deus,
id ipsum quod speramus omnes, & ardenti-
bus votis ab eo postulamus, nobis largire-
tur, vt illam ipsam coronam, quam Patrua
exiit, neptis sumeret: quid nos amplius
MARGARITAM VALESIAM
Nauarræ Reginā desideraremus? Quæ quū
ita sint, non video, in quo nobis Mors in-
cusanda sit, quæ **MARGARITAM** no-
bis quum sustulit, **MARGARITAM** si-
mul reliquit. Verùm subodoror, quòd ten-
dāt querimoniæ, quas vos de morte habe-
tis, viri Alencon. nempe, quòd amplius in
mundo **MARGARITAM** vestram non
cōspicitis: quòdque illā amplius nō alloqui-
mini: set quòd in sepulchro exanimis iace-
at. Siccine igitur illam putabimus in mūdo
amplius

amplius non cōspici, cuius Spiritus nos cō-
 tuetur? Siccine à nobis abest, cuius scripta
 non minus nobiscum loquuntur, quàm si
 nobis præsens ipsa esset? Viuere autem illā
 dubitas, cuius memoria nullo æuo poterit
 extingui? Interroga Platonem, viuátne
 MARGARITA, respondebit: Mortē
 esse discessum è vita: & vitæ cuiusdā in me-
 liorem vitam commutationem. Dicit cum
 eo Maximus Tyrius, id quod nos mortem
 nominamus, immortalitatis initium, & futu-
 ræ vitæ procreationē esse: pereuntibus qui-
 dem sua lege corporibus: set animis ad suū
 locum, propriamque sedem ascendētibus.
 Clamabit Cicero: Mortem migrationem
 & commutationem quādam vitæ, non in-
 teritum: atque in præclaris viris ac fœminis
 duces in cœlum esse. Illorum sententiam
 Christus confirmabit: qui, quod nos mori
 dicimus, dormire vocat. Paulus quoque,
 quum nos exhortatur, ne ex nostrorū mor-
 te tristitiam contrahamus, ac gentiū more
 lugeamus: satis comprobat, mortuos nō es-
 se illos, qui è mundo decesserunt: quasi me-
 liori vitæ restituendi non sint. Quinimo in
 spem nos adducit, futurum aliquando, vt
 rij qui

qui Christo fidunt, participes fiant glorioſæ illius victoriæ, quam de deuicta Morte reportauit. Quæ quum ita ſint, quid tu amplius MARGARITAE mortem luges? Putas fortaffe, cadauer illud exanguè, quod ſupinum in ſarcophago iacet, MARGARITAM eſſe: ſer non eſt ita. Et ſi enim (vt diuinus Plato ait) corpore & anima cõſtare hominem dicamus, melior tamen ac nobilior eius pars, anima eſt: rationis & immortalitatis diuinæ particeps. Illa in corpore tanquam in ſepulchro clauſa, nihil optat ardētius, quàm vt quis lapidem amoliatur ab ore ſui monumenti, quò in ſuum domiciliũ, nẽpe in cœlũ, euolet. Non eſt itaque MARGARITA, moles illa carnea, quam exanimem cernis: inuiſibilis ſiquidẽ MARGARITA erat, vt ſuapte natura videri ſp̄ritus non poteſt. Quare, quum tu eius cadauer contueris, ſepulchrum quidem vides, MARGARITA vacuum: vides MARGARITAE veſtigium: vides MARGARITAE exuuias: nimirum corpus, quo inuoluta fuit. Neque enim (vt Tyrio placet) corpus hoc noſtrum aliud eſt, quàm pãnoſa quædam, trita & vilis lacerna: quã MARGA

GARITA exiit, ad nuptiale illud conuiuium inuitata, quod Dominus suis in cœlo exhibiturus est, vt nuptialem vestem indueret: & qua, qui sese non ornabit, à conuiuium illo submouendus est, ac in densissimas tenebras coniiciendus. Quòd si nullum aliud restaret nobis remedium aduersus dolorẽ, quem ex MARGARITAE morte cõtraximus, debet tamen vel hoc vnum nobis lenimento esse, quòd etiam si corpore mortua est illa, viuit tamen adhuc hodie in filia sua IOHANNA, Principe Nauarrorũ, ac Vindocinorũ Duce: quæ viuã matris imaginem sic nobis refert, vt, si Pythagoreorum renascentiæ aliquid tribuendũ sit, dicere debeamus, spiritum matris in corpus filiæ transiuisse. Non est equidẽ arbor mortua, quæ, quantumuis excisa sit, radices tamen habet, è quibus soboles pullulat. Ita, nobis non est MARGARITA mortua, cui superstes filia est, cuius pueritiæ noua quædã & admirabilis indoles, prudẽtiæ, moderationis, mansuetudinis, integritatis, ac pietatis scintillas ostendebat: nũc in ea adhuc adolescentula, egregius virtutum proventus, magnificæ spei respondet, quam pri

mæ ætatulæ velut herba præbuit: vt verendum nobis non fit, ne publicam orbis de se spem fallat: quin expectandum potius, natu grandio rem, votis omnium cumulatissimè satisfacturam. Porrò, spei nostrę, tanquã obsidem & pignus, Natura reliquit decus illud eximiũ formæ quã illi indidit: nõ solũ vt inter sui seculi fœminas, præstantissima & laudatissima foret: verũ, vt signũ quoque esset, vires se omnes suas eò impẽdissẽ, vt in IOHANNA, absolutissimũ opus fabricaret. Solet enim (vt Plato ait) egregia corporis species, animi pulchritudinẽ indicare. Neque aliud est corporis illa pulchritudo (si Plutarcho credimus) quã opus ipsius animæ, testificãtis liberas se actiones in vase suo habere. Quum itaque iã sit manifestissimum, mori MARGARITAM non posse, accuratè nobis enitẽdum est, ne lachrymis muliebriter ac effœminatè dissoluti, in Stoicorum sententiam incurramus: & constantiæ fines transgressi, nostra eiulatione testemur, MARGARITAE felicitatem nobis inuisam esse: atque in mentibus nostris hærerẽ, excessu vitę sic deleri hominem, vt funditus intereat. Qui enim in

tam

tam magnos luctus ex suorum morte inciderunt, vt malint æterno mœrore tabescere, quàm positis ante oculos cõmodis, quæ & multa & magna secum mors adfert, consolationem admittere: ij certè, cum Epicureis, nihil esse putant quod non videtur: ac simul non credunt, animas extare semotas à corpore. Sed quum longè aliter sentiant, & melioris notæ Philosophi, aliisque omnes qui aliquid iudicij habent, & qui sunt apud CHRISTVM professi, pellamus quæso mœstitiam ex animis nostris: quumque nobis indubitatum sit, nullo fauore, nullo precio, nullis precibus, nullis denique artibus, mortem euitari posse: mortis autem diem, præter expectationem venturum: semper vigilemus, ne dies illè nos opprimat imparatos. Quòd si nos interim MARGARITAE memoriam colere volumus (vt certè æternæ memoriæ consecranda est ea, quæ post hominum memoriã, modis omnibus absolutior scemina nulla visa est) primùm, gratiam habeamus Deo opt. max. qui creaturam suam, tot gratiarum donis illustrauit: deinde gloriosas MARGARITAE virtutes, omni studio, cura, industria, labo-

re denique imitemur: postremò, illius vestigiis inhæreamus, quam satis dignè laudari non posse, omnes fatemur. Etenim, perperam maximas clarissimásque virtutes illustrium virorum prædicamus & extollimus, si virtutem ipsi contemnimus. Nam, non tum denique verè amantur, coluntur, ornantur virtute præstantes viri, quum mortuos illos lugemus: aut ipsorum fortiter ac præclarè & dicta & facta recitamus: set tū demum, quum eorum vestigiis insistentes, ad virtutem, ex qua laudem sunt immortalē consecuti, animum adiungimus.

F I N I S.

ERVDITORVM
ALIQVOT, IN EANDEM RE
ginam Epitaphia.

MATTHAEI PACI Iurisconsulti.

Vicunque hunc tumulum teris viator,
Sub quo Margaridis Valesiæ ossa
Condi fortè putas, procul recede:
Nam, non inuenies quod arbitraris.

Si nomen cupis, vniuersus orbis
Hoc extollit, & vnicè celebrat:
Nec sola hac regione continetur.

Si corpus faciémque fortè cernis,
Viuens illa nihil minus fuisse
Dicta est, quàm caro, quàmque corpus ipsum.
Cuius tu magis membra credidisses,
Mentis organa, spiritu subacta:
Prudens vsque adè, impudica fluxæ
Carnis munia perdomare norat.

Siue optas animi faciem videre,
Erras: ille hominum choro, euolauit
In cælum, ad superos, suamque sedem.

Quod, si nosse velis beatiorum
Eius religionem, & instituta,
Cum virtute simul fidèque iuncta:

sj Quis

Quis erga Superos flagrauit olim:
 Illius lege scripta, iudicabis,
 Ipsam, fœminecum nihil docere.

ALIVD, EIVSDEM.

Qui legis insignis titulos & scripta sepulchri,
 Regia quo resident ossa sepulta loco,
 Huc ades: & nostrum lachrymis comitare dolorē:
 Nam commune malum publica iusta decent.
 MARGARIDIS fato, cōstās est fama, virorū
 Myriadas plures, interiisse simul.
 Hæc, variis pueros studiis formare solebat:
 Dicitur & multos hæc aluisse senes.
 Atque laborantes magno complexa favore,
 Solari ægrotos nouerat, & miseros.
 Doctis atque piis tutum præstabat asylum:
 Hos, contra aduersi temporis arma, tegens.
 Quicumque ingenij captu, quique arte valebat,
 Auxiliatricem senserat esse suam.
 Quūque sub extincto foret orba scientia fratre,
 Hanc viuens, humeris sustulit illa, suis.
 Solam oppressorum dixisses esse parentem:
 Tanta erga cunctos vtilitate fuit.
 Vnicus hos omneis Regine contudit iētus:
 Prostrati vsque adeo seminecēsque iacent.

Stabat

*Stabat Alenconium cum maiestate Senatus:
Ipsius at leges, hac moriente, ruunt.
Ergo, qui tanti casus grauitate mouentur:
Testantur, quantum mors ea flenda venit.*

ΕΙΣ ΤΗ'Ν ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΪΩΣ
ἀδελφῶν μαργαρίτου τεθνηκυῖα, Γαλιωτος
Γεωύλος ἰατρὸς.

Ἐθλὸν ὅπως ἔχεται ἰδί σήματος ὃ παρωδῶντα
Τῆσε θελεις γινῶναι, εἰ δ' ἀναλεξάμενος,
Ἐσι λόγῳ θησαυρός. ἐπισήμησ' ἄμα πάσης,
Πλούσιον ὦν μάλλον ἢ φύσις εἰρχάσατο.
Οὐδ' εἰ κ' ἀνάτω, θεὸς οὐνεκα εἰκόνι θνητῆ
Ἀκτιῶν ἡσ' χάριτος θῆκε φαεινοτάτω.

Εἰς τὴν αὐτῶν.

Οὗτος ὁ πάσ' ἀνάπυστος θησαυρός τε καὶ ἀκτῆ
Οὐκέτι τῆ θνητῆ κἀ δεται εἰ κόνι,
Μικέλι ὀφθάλμοι ἐλπίζετε τόνδ' ἐπιπέρας
καὶ ἐν παρὰ σαρκί σώματα διφύεω
Ἄλλ' ὑμεῖς γε διδασκεῶ ὡς ἐτυμώνοισ', ὅτι
Ἀξιοῦσθε ἐσμεν θαυμασίων μεγάλων.
Τοῖον ὅρ κρατέειν κημήλιον. οὐ φέρε κόσμον
Ἦ' ἔρπασσι ἀθάνατος, ὡς πύλον ἀγλαίστην.

EPITAPHIA.
 PETRI MIRARII
 Dialogus.

Regina Nauarræ & Poeta,
 interlocutores.

- Reg. Quid cinerem extinctū, seu vanā pulueris vmbra,
 Carmine funesto sollicitare iuuat?
- Poet. Est nostro referenda sono tua gloria, Princeps
 Digna Deo: laudes dissimulare nephas.
- R. Siccine me vates celebrant, iam putre cadauer?
 Nil opus est ista sedulitate mihi.
- P. O Regina potens, vatum decus omne, Camænis
 (Deseris heu terras) quid superesse putes?
- R. Quos decorant Musæ mortali semine natos,
 Hos cum carminibus mollior aura rapit.
- P. Cælo Musa beat: grauis hæc sententia doctis:
 Non est æternū, quidquid honore caret.
- R. Semper ab insigni descendit gloria cælo
 Mentibus humanis: cætera morte cadunt.
- P. Ne pudeat monstrare viam Regina petentis:
 Quæ te sublimem iam super astra ferat.
- R. Gratia sola Dei, meritis indebita nostris:
 Efficit vt tutum mens graderetur iter.
- P. Adfuit alma fides comitata sororibus illis?
- R. Prima trium, iunxit pectora nostra Deo.

Access

- P. *Accessere nouæ diuina volumina legis?*
 R. *Hæc studio summo voluere cura fuit.*
 P. *Dic Dea, quæ sint hæc & commoda quanta secuta?*
 R. *Sponte mihi supera Christus ab arce venit.*
 P. *AEterno genitore satus, quæ præmia donat?*
 R. *Ille suis vitam, sed sine morte, parat.*
 P. *Quid cursus hominum vitæ? quid denique vita?*
 R. *Terra, vapor, ventus, bulla rotunda, nihil.*

ANTONII ARMANDI
 MASSIENSIS.

*In tenebris posthac quis non offenderit istis?
 Quum tantum abstulerint inuida fata iubar?
 Siccine mortales Nemesis furibunda fatigas?
 Nec quicquam magnum linquis in orbe diu?
 Sed tamen hoc poterit nostrum lenire dolorem:
 Filia quòd supereff matris imago Deæ.*

RENATI SANCTOMAR
 THANI.

*Margaris occubuit: qua nil perfectius vnquam
 In toto summus fecerat orbe Deus.
 Imò in mortali patuit Dea corpore: quid tu
 Amplius ergo mori numina posse negas?*

PETRI MARTELLI ALENÆ
con. eiusdem Reginae Secretarij.

Quam morbus fuerit grauis,
Quo vexata fuit Margaritæ: exitus
Ostendit satis omnibus.
Atqui, nec Medicis (sint licet optimi)
Mors hæc nota fuit prius.
Nec se crediderat tam breuiter mori:
Verum, se incolumem suis,
Regina, impauido pectore dixerat:
Quod factum à Domino puta.
Nam, cernens lachrymas immedicabiles,
Quas nos mittere cogeret
Paucos se ante dies accelerans dolor,
Nobis condoluit, neque
(Tanta eius pietas) ante suos tulit
Esse vllum miserum dies.

CAR. SANCTOMARTHA
NI I. V. DOCT.

DIALOGVS.

Manes Reginae, Viator.

M. Cur fles? V. Margaridæ mors sustulit atra. M. quid
V. Gallia materiam nonne doloris habet? (inde)

- Pupilli, adflitti, viduæ, senioque grauari,
 Doctrina exculti quique fuere viri,
 Nobilitas & inops, illam sensere patronam:
 Perfugio orbata est nunc ea turba suo.
- M. Illam regali set quis de stirpe creatat?
 Illi quis dederat regia sceptrat? V. Deus.
- M. Viua coruscavit magnis virtutibus: vnde id?
 V. Immensi credo dona fuisse Dei. (turum?
- M. Quale habuit corpus? V. mortale. M. & quale fu-
 V. Res nihili: extremum puluis ad vsque diem.
- M. Spiritus & qualis? V. morti haud obnoxius ille est:
 Nepe, immortalis quum sit imago Dei. (quæ
- M. Ergo, quæ est hominis potior pars? V. Spiritus. M. Et
 Virtutum est sedes? V. Spiritus ille. M. Sat est.
 Hæc ita quum constent, simul ipse fatebere, corpus
- V. Instrumentum hominis: non tamen esse hominẽ.
 Id fateor. M. Faber instrumentum perdidit, artẽ
 Perdidit? atque faber desit esse? V. minus.
- M. Vnde igitur posthac extincto corpore, dices
 Extinctũ esse hominem? v. sic Epicurus ait.
- M. Insanit. v. verũ est. M. quare, tu cõprime fletum:
 Quando vides, quòd non mortua Margaris est.
 Nonne creaturam potuit reuocare Creator?
 Id, cur, qui contra non potes ire, doles?
 Quod mortale fuit, Mors tollere debuit ipsa:
 Aut erat æterno. Mors caritura bono.

- V. Corpus abest: cælum conscendit spiritus. M. id tu,
Margariden vobis eripuisse putas?
Scripta volant, benefacta manent, & gloria viuit:
Talia qui hinc abiens dona relinquit, abest?
- V. Atqui, Margaridi quæro persolvere iusta.
- M. Margaridis mores ergo imitere pios.
Nam, non defunctos, qui flet, qui luget, honorat:
Set, qui virtutes quas coluere, colit.

ALIVD.

Abstulit hora vnam, quam non perfecerat hora.
Maius opus fuerit, si dabit hora parem.

ALIVD.

Quid tu Margaridem defles, quasi mortua nūc sit?
Ast ne tu id dicas: non obiit, abiit.

ALIVD.

A curis quibus hic grauamur omnes,
Margaris modo liberata, dormit.
Iam non somnia, dormiens, set ipsum
Spiritu intuitur beata verum.

Vera gaudia, gloriámque veram,
 Et quæ vera Epicurus abnegat, nunc
 Vinculis corporeis soluta, cernit.

Hæc te scire volo, Viator, vt tu
 Sinas Margariden quiescere. ac iam
 Quò negocia te vocant, abito.

A L I V D.

Margaridi vocem morbus præcluserat: vllum
 Nec verbum emisit, tres moribunda dies.
 Proxima set morti, ter conclamauit I E S V S:
 Deinde Animam summo reddidit ipsa Ioui.
 Tres Charites flerunt: ter tres fleuere Sorores:
 Ingemuit mundi pars, doluitque triplex.
 Nempe ostendebat (quo non perfectior vllum
 Est numerus) perfectam occubuisse, Trias.

H V B E R T I S V S S A N N A E I

Margaridis Vale scæ tumulum ne quære, viator,
 Corpora limosa sola teguntur humo.
 Nil terrestre tulit secum, dum viueret, omni
 Parte merus cæli spiritus illa fuit.
 Hæc amita Henrici Regis, soror vnica Regis,
 Vxor erat Regis, mater & alma Ducum.
 Iam quum non caperet, quem rexerat, infimus Orbis:
 Cælos æterno cum Ioue Diua colit.

HOSPES TAMETSIPROPERAS.
ASTA AC PELLEGE

CHRISTO SERVATORI SAC.

PIETATI ET MEMORIAE DIVAE MAR-
GARITAE VALESIAE FRANCISCI VALE-
SII. FRANCOR. REGIS OPT. PIISS. Q.
PRINCIPIS OPTIMAE PIIS. Q. SORORI
REGINAE NAVARR. ALENCONIOR. ET
BITVRIG. DVCIS.
ARMENIACOR. RVTHENOR. ET VNE-
LIOR. COM.
ET MORIBVS SANCTISS. ET DOCTRINA
SVpra LEGITIMVM SEXVS SVI MO-
REM AC MODVM PRAESTANTISSIMAE.
QVAE CHARISS. FRATRI DVLCISS. Q.
DVOB. NEPOTIBVS NON LONGVM SV-
PERESSE SVSTINENS. MARITO CON-
CORDISS. FILIAQ. DILECTA SVPERST-
OBIIT. XII. KALEN. IANVAR. ANN. ABO-
BE RESTITV. TO. M. XLIX. CVM VIXIS-
SET ANN. LIX. P. M.
EL. IPSI. EIVS. Q. SANCTISSIMIS DIIS
MANIB. MANVS INGENIAQ. PIORVM
AC DOCTORVM POSTERVM POSVER.
DICARVNT HOC PVBL. TESTIMONIUM
AC MONIMENTVM.
OB MERITVM INSIGNIS EIVS NOBILI-
TATIS ERVDITIONIS ELOQ. VII SAN-
CTITATIS ET FIDEI CAETER. Q. VIRTV-
TVM BENEMER. DE SE OMNIB. Q. BONIS
REGINAE.
AD PERPETVAM MEMORIAM EORVM
QVAE PRIVATIM ET PVBLICE BENE-
GESSIT. EORVM Q. QVAE CLAM PA-
LAMVE BONIS BENIGNE DEDIT FECIT
DANDVM FACIVNDVM CVRAVIT.

HABES HOSPEM MORAE PRAETIUM GRA-
TIAM. PIISS. REGINAE A PIIS HABITAM
NOSSE. HANC SI PELLEGIS VALE
AC PIETATEM COLE.

INScriBEBAT COMES ALSINOVs.

PRIVILEGII SVMMA.

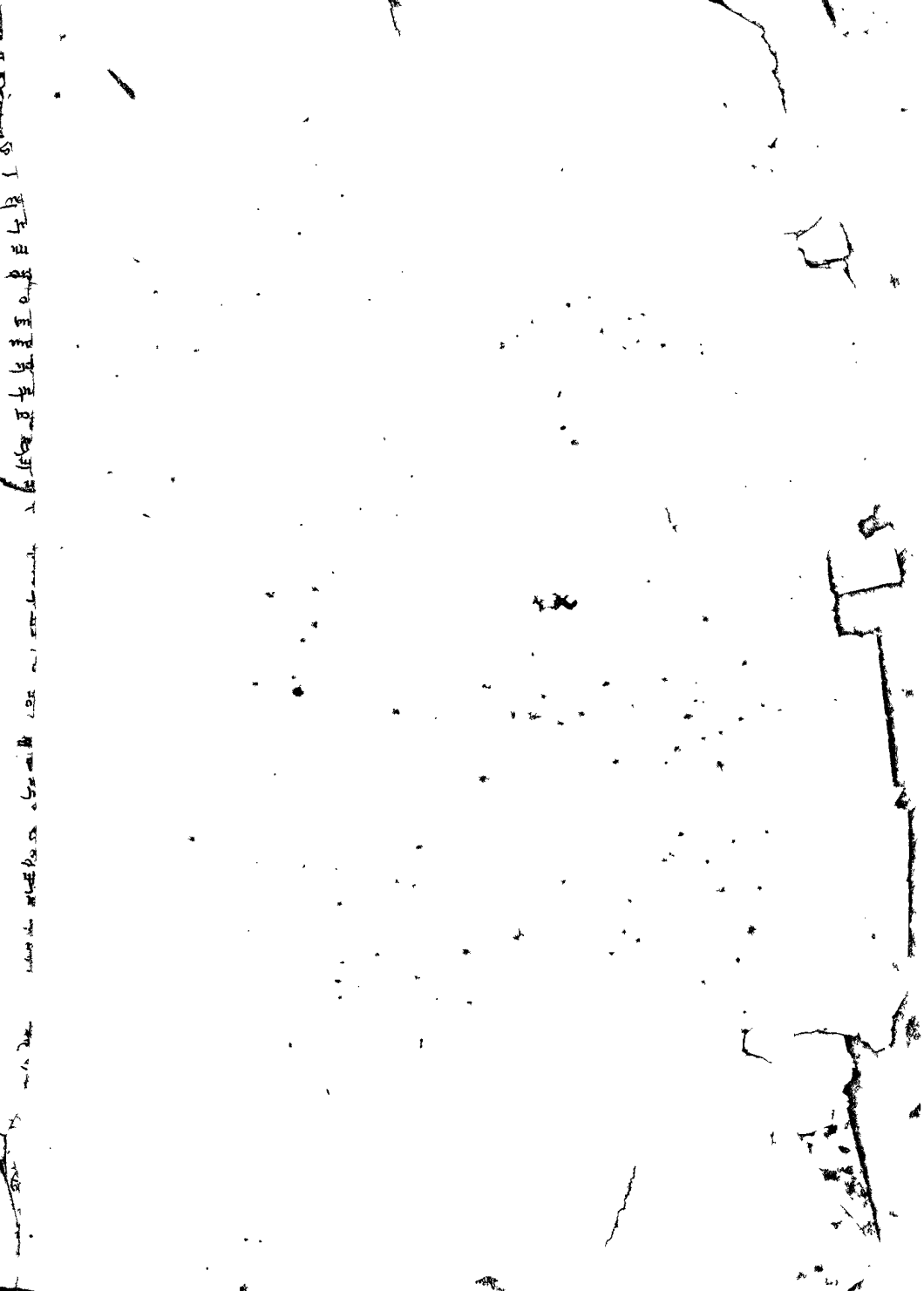
NE quis temerè hanc funebrem orationem, à Carolo Sanctomarthano. I. V. D. in obitum incomparabilis Margaritæ, Reginæ Nauar. cõscriptam, in ditone Franciæ intra sexennium, auctore incio ac inuito, aut eo cui imprimẽdam dederit (dedit autẽ Reginaldo Calderio) rursus typis excudat, excudi iubeat, aut alibi excusam vendat, regio diplomate ipsi auctori concessõ, cautum est. xvij. Calend. Maij. Anno salutis restitutæ. M. D. L.

De La

Buy

P.

Vertical strip of faint, illegible markings or text on the left edge.

Vertical strip of faint, illegible markings or text on the left edge.

Vertical strip of faint, illegible markings or text on the left edge.

